

UNIVERZITA KARLOVA V PRAZE

FAKULTA SOCIÁLNÍCH VĚD

Institut mezinárodních studií

Adam Čech

**Srovnání politiky USA v a vůči okupovanému
Německu, Rakousku a Japonsku**

Bakalářská práce

Praha 2015

Autor práce: **Adam Čech**

Vedoucí práce: **Mgr. Petr Anděl, Ph. D.**

Rok obhajoby: 2015

Bibliografický záznam:

Adam Čech, *Srovnání politiky USA v a vůči okupovanému Německu, Rakousku a Japonsku*, Praha, 2015. Bakalářská práce, Univerzita Karlova v Praze, Fakulta sociálních věd, Institut mezinárodních studií, Katedra amerických studií. Vedoucí práce Mgr. Petr Anděl, Ph. D.

Abstrakt

Tato práce se zaměřuje na srovnání charakteru, průběhu a projevů okupací amerických okupačních správ v Japonsku, Rakousku a v Západním Německu po druhé světové válce. Jejím základním předpokladem bylo, že vzhledem k rozdílnému charakteru tří zemí, rozdílnému vývoji války pro ně a rozdílné domácí i zahraničně-politické situaci ve vztahu k těmto teritoriím po skončení války se musely okupace vyvíjet v mnoha oblastech odlišným způsobem. Práce odhaluje, popisuje a porovnává tyto odlišnosti a identifikuje jejich příčiny. Prostřednictvím srovnávání jednotlivých oblastí práce přispívá k detailnější představě o aspektech těchto okupací a okupačních správ.

Abstract

This dissertation focuses to provide a comparison of the character, course and the impacts of the US occupation in Japan, Austria and West Germany after the end of the World War II. The basic thesis is the assumption that the occupation policy and politics in these countries differed in many areas, due to the diversity between the characters of the territories, different outcomes of the war and dissimilar political implications of their involvement in it. This work thus reveals, examines and compares such differences and identifies the causes. By comparing individual areas this work contributes to further detailed images on the aspects of the US military occupations.

Klíčová slova

Německo, Japonsko, Rakousko, okupace, USA, demokratizace, denacifikace, defašizace, demilitarizace, rekonstrukce, studená válka, srovnání, komparace

Key words

Germany, Japan, Austria, occupation, USA, democratization, denazification, defascisation, demilitarisation, reconstruction, cold war, comparison

Rozsah práce: 118 050 znaků včetně mezer

Prohlášení

1. Prohlašuji, že jsem předkládanou práci zpracoval samostatně a použil jsem pouze uvedené prameny a literaturu.
2. Prohlašuji, že práce nebyla využita k získání jiného titulu.
3. Souhlasím s tím, aby práce byla zpřístupněna pro studijní a výzkumné účely.

V Praze dne .....

Adam Čech .....

Za vedení mé práce a užitečné rady a připomínky, zejména k její formální podobě, děkuji vedoucímu své práce, panu doktoru Petru Andělovi.

Za užitečné podněty dále děkuji účastníkům bakalářského semináře pod vedením pana doktora Víta Smetany.

Obsah

Úvod.....	1
Metodologie	1
Problém uchopení okupační správy USA	2
Okupace Itálie a Koreje	3
Itálie	3
Korea.....	3
1. Vývoj tvorby okupačních politik USA před ukončením války	4
1.1. Japonsko	4
1.2. Německo	5
1.3. Rakousko	5
1.4. Srovnání.....	6
2. Charakter okupační správy a národní instituce.....	7
2.1. Japonsko	7
2.2. Německo	7
2.3. Rakousko	9
2.4. Srovnání.....	10
3. Společnost.....	11
3.1. Demokratizace společnosti - Japonsko.....	11
3.2. Demokratizace společnosti - Západní Německo	12
3.3. Demokratizace společnosti - Rakousko.....	13
3.4. Srovnání demokratizací.....	14
3.5. Reforma společnosti - Japonsko.....	15
3.6. Denacifikace společnosti - Západní Německo.....	16
3.7. Denacifikace společnosti - Rakousko	17
3.8. Srovnání.....	18
4. Reforma politických systémů.....	19
4.1. Výjimka Rakouska	19
4.2. Japonská ústava	19
4.3. Základní zákon Spolkové republiky Německo.....	20
4.4. Srovnání.....	21
4.5. Decentralizace politické moci - Japonsko.....	21
4.6. Decentralizace politické moci - Západní Německo	22
4.7. Srovnání decentralizace politické moci.....	23
5. Otázky bezpečnosti a kontroly obyvatelstva.....	23
5.1. Kontrola japonské veřejnosti	23

5.2.	Kontrola západoněmecké veřejnosti.....	24
5.3.	Kontrola rakouské veřejnosti.....	25
5.4.	Srovnání kontroly obyvatelstva	26
5.5.	Demilitarizace a remilitarizace Japonska	26
5.6.	Demilitarizace a remilitarizace Západního Německa	26
5.7.	Demilitarizace a skrytá remilitarizace Rakouska	27
5.8.	Srovnání otázky ozbrojených sil	28
6.	Transformace hospodářství.....	29
6.1.	Demokratizace hospodářství - Japonsko	29
6.2.	Demokratizace hospodářství - Západní Německo	30
6.3.	Demokratizace hospodářství - Rakousko	31
6.4.	Rekonstrukce hospodářství - Japonsko.....	31
6.5.	Rekonstrukce hospodářství - Západní Německo.....	32
6.6.	Rekonstrukce hospodářství - Rakousko	34
6.7.	Shrnutí.....	35
Závěr.....		37
Summary.....		39
Seznam literatury		41
Primární literatura		41
Neperiodické zdroje		41
Periodické zdroje.....		42
Online zdroje		42

Úvod

Druhá světová válka se pro své děsivé následky naprosto vymykala čemukoliv, co lidstvo za svou historii poznalo. Státy Osy, zejména pak Japonsko a nacistické Německo, pod vlivem totalitních ideologií, rozpoutaly konflikt, který přímo zasáhl tři světové kontinenty a stál život mnoha desítek milionů lidí. Šlo o první válku, která mohla naprosto zvrátit stávající rovnováhu sil ve světovém měřítku, o válku, která nebyla poháněná snahou o prosté vyřazení konkurenčních mocenských zájmů, nýbrž o válku, která usilovala o ovládnutí prostoru jiných národů, národů, které se agresori neostýchali sprovodit ze své cesty pomocí nejbrutálnějších represí, včetně naprostého vyhlazení. Druhá světová válka byla přímým ohrožením pro budoucnost svobodného světa jako takového, a pro válečné Spojence proti Ose bylo naprosto zásadní nejen jí vyhrát, nýbrž i zabránit opakování takové zkušenosti. Součástí snah o zajištění poválečného pořádku byly takové počiny celosvětového významu jako založení Organizace spojených národů, nicméně důležité bylo i vypořádání se s původci války, zejména s Německem a Japonskem, aby již nikdy nemohly ohrozit světovou bezpečnost.

Německo a Japonsko byly jako viníci bezprostředně po válce podřízeny spojenecké okupační správě, stejně jako tomu tak bylo u Rakouska a Koreje, u kterých bylo třeba obnovit po letech okupace státy Osy jejich samostatnost a státnost, a po přechodné období částečně i u Itálie. U všech států vznikla shoda, že musí být v nějaké podobě obnoveny a zařazeny zpět do mezinárodního společenství. Nejprve ovšem musely projít náročným obdobím hlubokých změn, zejména pak Japonsko, Německo a Rakousko.

Významnou součástí okupačních správ a proměn ve všech těchto zemích byly Spojené státy americké, jejichž činnost na okupovaných územích a příspěvek do celkové proměny svěřených zemí bude předmětem zkoumání v následujících několika kapitolách.

Metodologie

Práce bude pojata formou několikanásobného synchronního srovnání založeného na kvalitativním zkoumání jednotlivých oblastí, do kterých okupační správy zasahovaly. Práce tak bude mít charakter několika menších případových studií.

Výběr oblastí pro srovnání probíhal na základě literatury, a bylo identifikováno šest hlavních kategorií, které jsou organizačně rozděleny do několika podkategorií.

Jednotlivé kategorie a podkategorie budou tvořit autonomní ucelené textové oddíly, v jejichž rámci bude srovnávání probíhat formou popsání situace v jednom z teritorií, a oproti němu pak k popsání odlišností či shod v rámci popisu druhého teritoria, spolu s vysvětlením, proč se přístupy lišily.

Ve svém závěru práce na základě textu předloží obecnější zhodnocení odlišností v přístupech a pokusí se identifikovat jejich obecné příčiny.

Problém uchopení okupační správy USA

Vzhledem k tomu, že status okupační správy USA v Německu a Rakousku byl oproti Japonsku poněkud komplikovanější kvůli přítomnosti britských, francouzských a sovětských okupačních zón, je nutné se před samotnou prací vypořádat s odlišením politiky USA od těchto zbylých mocností, případně s tím je-li to vůbec potřeba.

Řešení pro Německo se ukazuje jako prosté, neboť veškeré mnou použité zdroje, pokud se k tomuto problému vyjadřují, se shodují na tom, že USA měly v okupačních úřadech Bizonie a Trizonie oproti ostatním dvěma mocnostem výsadní pozici¹, zejména kvůli finanční a hospodářské podpoře zbylým dvěma zónám. I bez toho by ale rozhodnutí, která byla západními vojenskými guvernéry, či posléze vysokými komisaři jednotlivých států přijímána či schvalována, a která byla založena vždy na konsenzu, měla být brána jako vůle a politika všech zúčastněných mocností, tedy i USA. Proto jsem se rozhodl v případě Německa sledovat celou jeho západní část (se zvláštním důrazem na okupační zónu USA).

V Rakousku problém tak jednoduché řešení nemá. Rakouská vláda byla po většinu času tím orgánem, který měl ve svých rukou iniciativu a společný koordinační orgán okupačních mocností jen vykonával dohled. Zároveň zde byl tento koordinační orgán v jiné pozici než v německé Trizonii, neboť mohl jakékoliv rozhodnutí k ovlivnění konání vlády přijmout jen jednohlasně, a vzhledem k antagonismu USA a SSSR rozhodně nešlo o častý jev. Nelze tedy říci, že kroky vlády byly vždy v souladu s názorem USA či jakékoliv další možnosti. Oblasti, kde je vliv USA během okupace Rakouska velmi dobře viditelný, jsou zejména rekonstrukce hospodářství a remilitarizace a demokratizace veřejnosti, naopak oblast, na kterou americká okupační správa neměla žádný vliv je politická reforma, neboť ta po válce jednoduše neproběhla, pouze došlo k obnovení staré ústavy. Ve většině oblastí přesto americký vliv vystopovat lze, i když mnohdy ne převažující. Přesto i takové případy v práci hodlám zmiňovat čistě pro potřeby srovnání s ostatními dvěma státy.

Co se týče Japonska, úřady okupační správy byly naprosto pod kontrolou USA, respektive vrchního velitele spojeneckých mocností (SCAP). Ostatní země, které se války s Japonskem účastnily, a chtěly tak mít podíl na jeho budoucím vývoji, byly sdruženy do Rady pro Dálný východ, která předávala vládě USA své požadavky k průběhu okupace, a ta je předávala jako direktivy SCAP.² Generál Douglas MacArthur, který funkci SCAP zastával téměř po celou dobu okupace, se jimi však většinou odmítal řídit,³ podíl jiných

---

¹ Mary Fulbrook, *Dějiny moderního Německa: od roku 1918 po současnost*. 1. vyd. Praha: Grada, 2010, 129; Richard L. Merritt, "American influences in the Occupation of Germany," *The Annals of the American Academy of Political and Social Science* 428, no. 91 (1976), 92;

Robert W. Carden, "Before Bizonia: Britain's Economic Dilemma in Germany, 1945-46," *Journal of Contemporary History* 14, no. 3 (1949), 550;

Miloslav Novák, *Kancléř Adenauer*, 1. vyd. Praha: IRMA, 1995, 61; Hugh Borton, "United States Occupation Policies in Japan since Surrender," *Political Science Quarterly* 62, no. 2 (1947), 256-257.

² Hugh Borton, "United States Occupation Policies in Japan since Surrender," *Political Science Quarterly* 62, no. 2 (1947), 256-257.

³ Herbert P. Bix, *Hirohito a vznik moderního Japonska*, 1. vyd. v jazyce českém. Praha: BB art, 2002, 418.

zemí na okupaci byl tudíž naprosto minimální. Takovýto přístup nicméně teoreticky umožňovala i počáteční pokapitulací politika USA v Japonsku.⁴

Okupace Itálie a Koreje

USA v důsledku války neokupovaly pouze území těchto tří zemí; jejich kontrola se vztahovala i na Itálii a Jižní Koreu. Nicméně situace v těchto zemích není srovnatelná se situací Japonska, Německa a Rakouska. V následujících dvou podkapitolách shrnu proč:

Itálie

Italské království ještě v průběhu druhé světové války po sesazení Mussoliniho změnilo stranu a přidalo se na stranu Spojenců postupujících Apeninským poloostrovem z jihu. Souběžně s válkou proti Německu, které obsadilo severnější části Itálie, pak Italské království a italský odboj bojovaly i proti loutkové Mussoliniho Italské sociální republice, zároveň tak v zemi probíhala občanská válka.

Spojenecká (ovšem s naprostou převahou americké iniciativy⁵) okupace byla nad územím Itálie postupně ustavována od invaze na Sicílii v létě roku 1943 a byla ukončena po dvou a půl letech, ke konci roku 1945. I když zejména na Sicílii byla kontrola okupačních úřadů pevnější a širší než v pevninské části, lze říci, že zejména na pevnině byla velmi mírná a většinou dokonce nepřímá; vzápětí po každém postupu fronty Američané podporovali obnovení italských místních, regionálních i celostátních samospráv. Již od února 1944 vláda Italského království začala přebírat kontrolu nad nejnižšími oblastmi.⁶

Cílem Američanů bylo zajistit demokratizaci země a zejména její trvalý proamerický směřování, přičemž ovšem velmi spoléhali na co nejširší spolupráci s (liberální a přátelskou) italskou vládou a i italskou veřejností samotnou.⁷ Kontrola italského vývoje byla nepřímá a omezená, neexistoval žádný tlak na vnitropolitickou nebo hospodářskou reformu země, správa a bezpečnost území zůstala v kompetenci místních úřadů (dokonce nebyla rozpuštěna Italská armáda ani jiné bezpečnostní složky), defašizace probíhala jen v omezené míře bezprostředně po průchodu fronty a USA později tlačily spíše na omezování vlivu komunistů.⁸ Významný byl vliv USA na transformaci ekonomiky, ovšem ta přišla až po formálním ukončení okupace, (i poté se odehrávala významná snaha o ovlivňování italské politiky a nejedná se tudíž o žádný mezník). Každopádně je zde pouze příliš málo oblastí pro srovnání.

Korea

Americká okupace části korejského poloostrova pod 38. rovnoběžkou, osvobozené od japonské nadvlády, trvala od září 1945 do srpna 1948. Šlo o přímou okupaci, nicméně místní okupační správě scházely jasné programy a záměry činnosti i dostatečné

---

⁴ State-War-Navy Coordinating Committee, *Politico-Military Problems In The Far East: United States Initial Post-Defeat Policy Relating To Japan* (Washington, DC: State-War-Navy Coordinating Committee, 1945) http://www.ndl.go.jp/constitution/e/shiryo/01/022_2/022_2tx.html.

⁵ Andrew Buchanan, "Good Morning, Pupil!" American Representations of Italianness and the Occupation of Italy, 1943-1945," *Journal of Contemporary History* 43, no. 2 (2008), 231.

⁶ *ibidem.* 227.

⁷ *ibidem.* 232.

⁸ *ibidem.* 239-240.

financování. Vše se odvíjelo od pochyb Washingtonu o perspektivě jakékoliv podobné americké mise v oblasti, zejména z geopolitického a strategického hlediska.⁹ Okupační správa měla tak jen omezené možnosti projevit iniciativu či jen zabezpečit vlastní vliv, zároveň však neměla příliš možností se opřít o místní politické proudy ani sílu některý podporit. Vše ještě zhoršovala nepřipravenost a neznalost na místních poměrech.

Ekonomika země odtržením od Japonska a oddělením od severní části poloostrova takřka kolabovala, milionové návraty pracovníků z jiných částí bývalého impéria zapříčinily vysokou nezaměstnanost a nedostatek potravin, závislost na dodávkách energií ze severu znamenalo časté výpadky, a vše dohromady vedlo k protestům proti okupační správě a dalšímu prohlubování společenské nestability a politické vyhraněnosti.¹⁰

Okupace byla naprostým fiaskem, pokud tak lze nazvat akci, která patrně ani neměla jasný cíl. Poté, co OSN zprostředkovala předání moci místním úřadům a co byla v srpnu 1948 vyhlášena republika, se americké okupační jednotky v červnu 1949 ze slabé Korejské republiky stáhly. Z toho důvodu není okupace Koreje s Německem, Rakouskem ani Japonskem srovnatelná.

1. Vývoj tvorby okupačních politik USA před ukončením války

1.1. Japonsko

Plány amerického naložení s poraženým Japonskem začaly být formovány v půli roku 1943, kdy vznikl dokument *Obecné principy použitelné k poválečnému vyrovnání s Japonskem*.¹¹ Od počátku se hovořilo o demilitarizaci a permanentní pacifikaci, potrestání militaristů, demokratizaci a zajištění vlády respektující mezinárodní právo a o odebrání teritorií, která Japonsko okupovalo nebo která nebyla etnicky či národnostně japonská (Korea, Tchaj-wan). Ta měla získat nezávislost nebo být připojena k jiným státům. Zároveň však měla být zemi poskytnuta příležitost k poválečné obnově a prosperitě a k plnohodnotnému návratu do mezinárodního společenství, což bylo deklarováno jako konečná cíl americké okupační politiky. Tento dokument se stal základem pro formulaci dalších plánů.

Koncem roku 1943 v rámci konference v Káhiře vzniklo tzv. káhirske komuniké podepsané Američany spolu s Brity a Číňany. To počítalo s požadavkem bezpodmínečné kapitulace, navrácením okupovaných území Číně a s osamostatněním Koreje.¹²

Tento vývoj směřoval ke klíčovému dokumentu pro celou následující okupaci, počáteční pokapitulační politice pro Japonsko,¹³ vydanému v konečné verzi v září 1945. V dokumentu byla zohledněna mj. postupimská deklarace, přijatá měsíc předtím

---

⁹ Andrea Matles Savada and William Shaw, eds., *South Korea: A Country Study*. (Washington: GPO for the Library of Congress, 1990), <http://countrystudies.us/south-korea/> (přístup 30. dubna 2015).

¹⁰ Andrea Matles Savada and William Shaw, eds., *South Korea: A Country Study*.

¹¹ George Blakeslee, *General Principles Applicable to the Post-War Settlement with Japan* (1943), <http://www.ndl.go.jp/constitution/e/shiryō/01/001shoshi.html> (přístup 13. května 2015).

¹² Franklin D. Roosevelt, Čankajšek, Winston Churchill, *Cairo Communiqué* (1943), http://www.ndl.go.jp/constitution/e/shiryō/01/002_46shoshi.html (přístup 13. května 2015).

¹³ War Department, *U.S. Initial Post-Surrender Policy for Japan* (1945), <http://www.ndl.go.jp/constitution/e/shiryō/01/022shoshi.html> (přístup 13. května 2015).

vrcholnými představiteli USA, Velké Británie a Číny, která, kromě výzvy Japonsku k okamžité a bezpodmínečné kapitulaci a zahrnutí plánů popsaných výše, deklarovala, že Japonsko bude za účelem naplnění požadavků spojenců na nezbytně dlouhou dobu postaveno pod okupační správu.¹⁴ Počáteční pokapitulační politika tak nově definovala způsob výkonu moci okupační správou.

1.2. Německo

Otázka poválečné budoucnosti Německa se v USA od svých počátků po poměrně dlouhou dobu nesla v duchu konečného potrestání ve formě permanentního rozložení země na několik menších kusů. Prezident Franklin D. Roosevelt na teheránské konferenci v prosinci roku 1943 navrhl se tímto řešením vážně zabývat a našel pro to podporu jak u Churchilla, tak částečně i u Stalina.¹⁵ Zkoumání možností bylo delegováno na v říjnu založený evropský poradní výbor (EAC),¹⁶ nicméně ten byl brzy zaměstnán závažnějšími problémy a řešení této otázky tak prakticky odložil. Mezi Brity, Francouzy, Sověty, a dokonce i Američany navíc existovaly pochybnosti o ideálnosti a životaschopnosti takového řešení. Roosevelt však plán na fyzický rozklad Německa podporoval stále a na Jaltské konferenci za rozložení velmi loboval, prosadil jej jako možnost do protokolu o výsledcích konference a dokonce představil svojí stručnou představu o budoucí podobě prostoru.¹⁷ Rozložení Německa však v následujících měsících ztrácelo podporu na vysokých místech všech čtyř mocností a stále větší pozornost byla věnována méně radikálním řešením. Ani plán o naložení s Německem amerického ministra financí Henryho Morgenthaua prezentovaný v září 1944 tak nepadl na úrodnou půdu. Poslední ranou byla Rooseveltova dubnová smrt, po které již žádný z vůdců toto řešení nebral jako reálnou variantu.¹⁸

Američané se na přístupu k Německu jinak s ostatními mocnostmi dohodli na cílech obsažených v protokolu z Jaltské konference: Německo mělo být dobyt a donuceno tím k bezpodmínečné kapitulaci, a následně podřízeno přímé okupační správě, která měla zajistit denacifikaci, demilitarizaci a permanentní pacifikaci. Zajímavé je, že protokol hovoří o budoucnosti Němců, ovšem nezmiňuje se ani slovem o budoucí podobě Německa. Na výsledek Jaltské konference v srpnu 1945 navázal výsledek konference v Postupimi.

1.3. Rakousko

USA zpočátku považovaly otázku poválečného Rakouska za součást otázky poválečného Německa, a až do roku 1943 nebyla v americké administrativě jasnější představa, jak s ním naložit. Nejvyšší američtí představitelé se hodlali soustředit na vedení války a tuto otázku otevřít až po jejím skončení.¹⁹ I tak však existovala řada plánů a možností, které vypracovávaly poradní komise pro poválečnou zahraniční politiku a odbor výzkumu

---

¹⁴ Franklin D. Roosevelt, Čankajšek, Winston Churchill, *The Potsdam Declaration* (1945) <http://afe.easia.columbia.edu/ps/japan/potsdam.pdf> (přístup 13. května 2015).

¹⁵ Frank King, "Allied Negotiations and the Dismemberment of Germany," *Journal of Contemporary History* 16, No. 3 (1981), 585.

¹⁶ European Advisory Committee

¹⁷ Frank King, "Allied Negotiations and the Dismemberment of Germany," 588-589.

¹⁸ *ibidem*, 592-593.

¹⁹ Rolf Steininger, Günter Bischof, and Michael Gehler. *Austria in the twentieth century*, New Brunswick: Transaction Publishers, 2002, 180.

výboru pro zahraničí. Byly mezi nimi návrhy na inkorporaci Rakouska do střeoevropských struktur v podobě celních unií i federací, s ohledem na odmítavý postoj Sovětů však postupně vykrystalizovalo jako nejživotaschopnější řešení osamostatnění země.²⁰

Američané i proto mohli v říjnu 1943 podpořit Brity, kteří do moskevské deklarace, pro další vývoj klíčového dokumentu, prosadili tezi o Rakousku jakožto první oběti nacistického Německa a příslib jeho osvobození a ustavení coby nezávislého státu. Druhý britský bod o výhledové integraci se státy ve středovýchodní Evropě byl USA i Sověty zamítnut.²¹ Tím byl dán základní rámec pro charakter budoucích okupačních politik v Rakousku.

Z pohledu americké vlády však moskevská deklarace s ohledem na Rakousko neznamena úpis k účasti na jejím naplňování a na poválečném vývoji země. Zpočátku dokonce plánovali nechat odpovědnost pouze na Britech a Sovětech. Až na konci roku 1944 se USA přihlásila o okupační zónu v Rakousku a na tlak Britů podpořili i vznik té francouzské. Důvodem změny byla zejména obava z převážení vlivu komunistů podporovaných sovětskou armádou a okupačními úřady.²²

1.4. Srovnání

Spojené státy se v plánování poválečného režimu zabývaly zejména budoucností Japonska a Německa. Tyto dvě země byly brány jako viníci agresivní války a bylo třeba se postarat, aby již nikdy nemohly být nebezpečím pro mezinárodní společenství. Zároveň bylo nutné se nějak vypořádat s další existencí těchto území. V USA poměrně brzy převládl názor, že Japonsko má být, po nezbytném období hluboké transformace a potrestání viníků války, postaveno jako stát znovu na nohy. U Německa tento názor chybí. Poměrně dlouho se v určitých politických kruzích vážně uvažovalo o rozložení země na několik menších států jako o nejlepší možné pojistce proti nové vojenské agresi. Nakonec sice ustoupily do pozadí, nicméně ani po kapitulaci nebylo jasné, jak bude s německým územím po ukončení okupace naloženo.

Rakousko stálo prakticky až do konce války poměrně stranou od hlavních zájmů amerických plánovačů. USA se k jeho otázce stavěly spíše pasivně. Uznaly sice britskou tezi o Rakousku jako první oběti nacistického Německa, na základě čehož i odmítly čerpat ze země reparace, a podpořily směřování k samostatnosti, nicméně dlouhou dobu nejevily zájem o podíl na tomto vývoji.

Poměrně zajímavé je v tomto kontextu ještě srovnání přístupu k veřejnosti každé země. V Rakousku byl tento přístup definován již tezí o první oběti. Podobně tomu bylo, možná překvapivě, i v Japonsku, kde byla veřejnost jasně oddělena od militaristického režimu.²³ V Německu však bylo obyvatelstvo protokolem z Jaltské konference de-facto označeno za spoluviníka.

---

²⁰ Rolf Steininger, Günter Bischof, Michael Gehler (eds.), *Austria in the Twentieth Century*, 168.

²¹ *ibidem*, 169.

²² *ibidem*, 171.

²³ Harry S. Truman, *A Message to the People of Japan from President of the United States of America* (1945), <http://www.ndl.go.jp/constitution/e/shiryo/01/008shoshi.html> (přístup 13. května 2015).

2. Charakter okupační správy a národní instituce

2.1. Japonsko

Okupační správa v Japonsku začala svojí činnost 30. srpna 1945. Byla vymezena Postupimskou deklarací a dokumentem počáteční pokapitulační politika USA v Japonsku, která stanovovala za cíle okupační správy jednak předejítí nové agresí Japonska vůči USA a jiným zemím, a dále za tímto účelem podpořit ustavení demokratického a mírumilovného politického systému, který by respektoval Chartu OSN. Nástroji těchto cílů mělo být odzbrojení a odstranění militaristů, zodpovědných za vypuknutí války, z celé společnosti, celková demokratizace a liberalizace společnosti a nakonec pacifikace a liberalizace ekonomiky.

Výkon okupační správy v Japonsku nebyl přímý, neznamenal nahrazení státních institucí orgány okupační moci. Vrchní velení okupační správy (dále jen vrchní velení) naopak dostalo možnost okupaci provádět nepřímou, skrze nadále fungující orgány státní moci, včetně vlády i samotného císaře, a to v takovém rozsahu, do jakého to usnadní výkon okupace. Tyto dvě instituce, tedy císař a vláda, byly tudíž pod přímým dohledem a vlivem SCAP, který měl právo měnit rozhodnutí vlády a její osazení, či rovnou jednat přímo, bez japonského prostřednictví, zejména pokud by shledal jejich činnost v plnění okupační politiky za neuspokojivou.

Důvody pro tento nepřímý výkon okupace jsou podle Počáteční politiky za první specifický stav japonské společnosti, která byla mj. velmi pevně svázána s osobou císaře, který byl sjednocujícím prvkem a nejvyšší autoritou pro celou japonskou společnost,²⁴ a tudíž pro SCAP významný zdroj legitimacy pro okupační politiku. Za druhé pak šlo o snahu co nejvíce omezit náklady správy.²⁵

Okupace skončila 28. dubna 1952, kdy v platnost vstoupila Sanfranciská mírová smlouva, společně s Japonsko-americkou bezpečnostní smlouvou, která stvrzovala podmínky rozmístění armády USA v Japonsku (Obě smlouvy byly podepsány 8. září 1951).

2.2. Německo

V Německu okupace oficiálně začala 5. června 1945 s přijetím Berlínské deklarace. V srpnu 1945 vyplynula z konference vítězných mocností postupimská dohoda (nezaměňovat s postupimskou deklarací), která vyžadovala a shodovala se v Německu na provedení demilitarizace, defašizace a demokratizace, na čerpání válečných reparací, odsouzení válečných zločinců a rozdělení země mezi okupační mocnosti. Cílem okupace byla zejména pacifikace země. Tři vítězné mocnosti a Francie, hlavní okupační síly v Německu, vytvořily v Berlíně společnou Kontrolní radu, která měla koordinovat politiky okupačních mocí v jednotlivých okupačních zónách, a zachovat tak Německo jako jeden hospodářský celek.²⁶ Rada ovšem, vzhledem k rozdílným cílům SSSR, ale i Francie, a také

---

²⁴ Peter Duus, *The Cambridge history of Japan*, repr. Cambridge: Cambridge University Press, 1997, 423.

²⁵ State-War-Navy Coordinating Committee, *Politico-Military Problems In The Far East: United States Initial Post-Defeat Policy Relating To Japan* (1945), <http://www.ndl.go.jp/constitution/e/shiryu/01/009/009tx.html> (přístup 11. května 2015).

²⁶ Helmut M. Müller, Karl-Friedrich Krieger, and Hanna Vollrath, *Dějiny Německa*, 2. dopl. vyd. Praha: Nakladatelství Lidové noviny, 2004, 314.

kvůli vytvoření Bizonie počátkem roku 1947,²⁷ brzo upadla do paralýzy a v březnu 1948 se rozpadla.

Vývoj okupace Německa můžeme rozlišit na dvě etapy. První je přímá okupace, která trvala de facto od obsazení prvního německého území až do 21. září 1949, kdy vstoupil v platnost tzv. okupační statut. Jediným podstatným aktem Dönitzy vlády Třetí říše byl podpis bezpodmínečné kapitulace, načež byla 23. května 1945 rozpuštěna a veškerou vládu nad Německem, které tím politicky přestalo existovat, přímo převzaly okupační správy, tzn. politika zde byla realizována přímo vojenskými guvernéry konkrétní zóny.²⁸ Během této etapy se na regionální i celostátní úrovni etablovala nová politická generace, volená do zemských sněmů i do Hospodářské rady a Zemské rady Bizonie, jakéhosi protoparlamentu SRN,²⁹ kde byla možnost se částečně podílet na politice, prozatím však plně podřízená nařízením okupační správy.³⁰ Završením první etapy byly vznik Základního zákona, platného od 23. května 1949, který zakládal SRN a až do roku 1990 plnil roli ústavy, a na jeho základě první volby spolkového prezidenta a parlamentu a vznik vlády Konráda Adenauera.

Druhou etapou je období od začátku platnosti okupačního statutu po vzniku první vlády SRN. Okupační statut rušil funkci vojenských guvernérů, a nahrazoval je Vysokou komisí. Většina zákonodárných a výkonných a všechny soudní pravomoci přešly na orgány SRN. Vysoké komisi zůstala kontrola zahraničního obchodu a politiky, dále mohla zasahovat do hospodářského vývoje v zemi, a jinak dohlížela na plnění podmínek Postupimské deklarace a dřívějších nařízeních okupační správy, a na dodržování a podobu Základního zákona a ústav spolkových zemí.³¹ Iniciativu v domácí politice tak již plně převzala Adenauerova vláda. SRN se v té době začala projevovat jako důvěryhodný a zodpovědný partner a začátkem roku 1951 získala revizí okupačního statutu kontrolu nad zahraničními styky.³² Následně, v tom samém roce, se země zapojila do organizací jako ESUO, EHS nebo Rada Evropy a dosáhla i zrušení válečného stavu vůči zemi, ačkoliv na mírovou smlouvu si musela počkat až do sjednocení s NDR v roce 1990. Podpisem Londýnské a Pařížské smlouvy na podzim 1954 se SRN podařilo vyjednat se zeměmi Západoevropské Unie a NATO vstup do struktur těchto organizací a začlenit se tak do systému obrany západní Evropy, čímž byla stvrzena její suverenita, již v roce 1952 vyjednaná v Bonnské (Generální) smlouvě,³³ pouze s výjimkou otázek umístění spojeneckých vojsk na svém území³⁴ a sjednocení s NDR.³⁵ Těmito smlouvami SRN získala od 5. května 1955 samostatnost a 7. května vstoupila do struktur NATO.

---

²⁷ Helmut M. Müller, *Dějiny Německa*, 318.

²⁸ Eberhard Jäckel, *Německé století: historická bilance*, 1. vyd. Praha: Argo, 2004, 114.

²⁹ Miloslav Novák, *Kancléř Adenauer*, 1. vyd. Praha: IRMA, 1995, 45.

³⁰ Helmut M. Müller, *Dějiny Německa*, 331.

³¹ France-United Kingdom-United States, "Occupation Statute for Germany," *The American Journal of International Law* 43, no. 4 (1949), 173-174.

³² Miloslav Novák, *Kancléř Adenauer*, 73.

³³ Helmut M. Müller, *Dějiny Německa*, 355.

³⁴ Edgar Wolfrum, *Zdařilá demokracie: dějiny Spolkové republiky Německo od jejich počátků až po dnešek*, vyd. 1. Brno: Barrister & Principal, 2008, 139.

³⁵ Miloslav Novák, *Kancléř Adenauer*, 94.

2.3. Rakousko

Za oficiální začátek okupace je považován 4. červenec 1945, kdy byla podepsána tzv. první dohoda o řízení.³⁶ O čtyři dny později bylo území Rakouska rozděleno na 4 prvotní okupační zóny (později ten měsíc byly revidovány). V září byla ve Vídni zřízena spojenecká rada, nejvyšší úřad spojené okupační správy, zodpovědný za koordinaci okupačních politik. Na rozdíl od německé kontrolní rady tato fungovala i přes rozpory a mnoho obtíží až do konce okupace.³⁷ Základní záměry spojenců byly spojeny zejména s denacifikací, demokratizací, anulací anšlusu a hospodářskou obnovou, což bylo západními mocnostmi demonstrováno už například odmítnutím reparací.

Už 27. dubna sice Sověty podporovaná a z jejich iniciativy dosazená vláda Karla Rennera oznámila nezávislost Rakouska na nacistickém Německu a čtyři dny na to jí pak byla obnovena ústava z roku 1920 (ve znění z roku 1929, čímž vznikla rakouská Druhá republika), ovšem západní mocnosti se až do října zdráhaly s touto vládou spolupracovat a umožnit jí dosah do svých zón z obavy, že je Renner sovětskou loutkou.³⁸

Okupaci Rakouska lze rozdělit do dvou fází. První trvala do 28. června 1946 a byla srovnatelná s prvním obdobím okupace Německa; okupační mocnosti měly vývoj Rakouska plně pod kontrolou a rakouská vláda a parlament (zvolený v demokratických volbách v 25. listopadu 1945) měly pouze omezený vliv na vývoj a směřování své země.³⁹

Situace se však zásadně změnila v důsledku rostoucích neshod okupantů ve Spojenecké komisi.⁴⁰ V červnu 1946 byla přijata tzv. druhá dohoda o řízení⁴¹, která omezila působnost okupačních orgánů a vložila podstatnou část moci do rukou rakouské vlády. Mocnosti si ponechaly pravomoc dohlížet na vykonávanou politiku a v případě nutnosti existovala možnost vyslovit jednohlasné veto vůči přijímané legislativě, k čemuž však kvůli neustálým rozepřím mezi mocnostmi takřka nemohlo dojít. Spojenecká rada si ponechala právo na intervenci do pravomocí vlády pouze v několika klíčových oblastech, jako bezpečnost okupačních vojsk, udržení veřejného pořádku a pro případ závažného narušení rakouských politických a ekonomických zájmů.⁴²

Znovunabytí rakouské nezávislosti bylo pro všechny mocnosti citlivou otázkou. Jednání začala už v roce 1947, ale výrazně se pohnula až v roce 1953, zejména Američané totiž v napjaté atmosféře studené války odmítali Rakousko pro strach z komunistického převzetí moci vyklidit, alespoň do doby, než bude Rakousko schopné se samo případné komunistické agresi zevnitř ubránit.⁴³ V roce 1953, kdy po Stalinově smrti Kreml začal razit politiku mírového soužití, přebrala iniciativu přímo rakouská vláda Julia Raaba. Ta začala se Sověty jednat samostatně a zkoumala možnosti nezávislosti za podmínky neutrality. V USA tato iniciativa vyvolala silnou nevoli a i vnitropolitický konflikt, z něhož

---

³⁶ First Control Agreement

³⁷ Rolf Steininger, Günter Bischof, Michael Gehler (eds.), *Austria in the Twentieth Century*, 197.

³⁸ ibidem, 174.

³⁹ ibidem, 198.

⁴⁰ Václav Veber, *Dějiny Rakouska*, Praha: Lidové noviny, 2009, 553.

⁴¹ Second Control Agreement

⁴² Rolf Steininger, Günter Bischof, Michael Gehler (eds.), *Austria in the Twentieth Century*, 199.

⁴³ ibidem, 180.

vyplýval americký souhlas s neutralitou, bude-li ozbrojená. Rakušané ovšem neuspěli kvůli sovětskému požadavku na provázání otázek německé a rakouské nezávislosti.⁴⁴

Zlom nastal až s koncem roku 1954, kdy po krachu projektu Evropského obranného společenství západní mocnosti potřebovaly zařadit SRN do západních obranných struktur. V říjnu toho roku tak byla podepsána Pařížská smlouva, vzápětí na jaře 1955 ratifikovaná všemi zúčastněnými zeměmi, čímž bylo stvrzeno přistoupení SRN do NATO dřív, než Sověti dokázala zareagovat. Nový kremelský vůdce Nikita Chruščov se poté zasadil o osamostatnění rakouské otázky, čímž otevřel dveře Raabově vládě, která byla schopná samostatně vyjednat obnovení nezávislosti a udržování ozbrojené neutrality (ta nebyla součástí Státní smlouvy a byla zavedena až v říjnu 1955 zvláštním zákonem). 15. května 1955 pak byla ministry zahraničí Rakouska, USA, SSSR, Velké Británie a Francie podepsána rakouská státní smlouva, která ukončila okupační režim.

2.4. Srovnání

Základní cíle okupačních úřadů v Japonsku a Německu se relativně podobaly. V obou případech panovala shoda na zamezení vyprovokování dalšího válečného konfliktu skrze demilitarizaci, na zavedení demokratického politického systému, dohnání viníků války a pachatelů válečných zločinů ke spravedlnosti a na obnově životaschopné mírové ekonomiky. V případě Rakouska měly být otázky spojené s demilitarizací mírnější (zaměřené pouze na odzbrojení vojsk a průmyslu) Spojenci totiž již během války Rakousko označovali za první oběť nacistického Německa, spíše než za spoluvíníka války. Důležitý také byl prvek předejití opakování anšlusu.

V každé zemi existoval vrchní orgán okupační správy, v případě Německa a Rakouska šlo o kolektivní koordinační rady zahrnující všechny 4 okupační mocnosti. Jejich podstatou bylo udržení svěřených území coby jednotného hospodářského a politického celku. Nicméně tento úkol dokázala splnit pouze ta v Rakousku. Německá kontrolní rada se rozpadla v roce 1948 v důsledku nepřekonatelných neshod západních mocností a sovětského vedení nad směřováním svěřené země. V Japonsku po celou dobu okupace fungovalo americké vrchní velitelství okupačních sil.

Způsob správy okupovaných území se lišil a v případě Německa a Rakouska se v čase významně měnil. Účelné však bude začít u Japonska. To si i po kapitulaci a po celou dobu okupace udržovalo vlastní vládu, hovoří se tedy o okupaci nepřímé, nicméně vláda byla v praxi plně podřízená americkým okupačním orgánům, které jednak měly pravomoc vládě diktovat její politiku, nebo jí i samostatně zavádět, jak se ve většině případů dělo.

Německé západní zóny byly od začátku okupace až do roku 1949 okupovány přímo, to znamená, že neexistoval žádný domácí orgán s exekutivní mocí jako doplněk okupační moci. Již před rokem 1949 ovšem fungovaly zárodky takových orgánů, které vznikly zejména se vznikem Bizonie v roce 1947 a v určité míře jim bylo umožněno se podílet například na ozdravování hospodářství a projevovat vlastní iniciativu. V roce 1949 vznikla první vláda SRN, čímž se přímá okupace nad třemi zónami změnila na nepřímou. Zároveň začalo docházet k výraznému sebeomezování pravomocí okupačními orgány ve prospěch západoněmecké vlády.

---

⁴⁴ Rolf Steininger, Günter Bischof, Michael Gehler (eds.), *Austria in the Twentieth Century*, 185.

Rakouské západní zóny zakusily přímou okupaci pouze v prvních pár měsících, než byla západními mocnostmi uznána přechodná vláda. Do poloviny roku 1946 pak platila podobná podřízenost všech domácích orgánů okupační správě jako v Japonsku, ačkoliv iniciativnost byla mnohem vyšší. Poté však došlo k radikální změně, když Spojenecká rada (na vrcholné úrovni) omezila svoje pravomoci vůči vládě na téměř minimum a stala se pasivní, čímž vláda získala významnou míru volnosti a mohla plně převzít iniciativu. Kromě několika úzkých oblastí tak byl vliv okupačních mocností prakticky jen nepřímý.

3. Společnost

3.1. *Demokratizace společnosti - Japonsko*

Demokratizace japonské společnosti fakticky započala začátkem října 1945, kdy SCAP vydal směrnici "Občanská práva," jíž japonské vládě nařizoval zrušení zákona na ochranu veřejného pořádku, zákona na ochranu národní bezpečnosti a speciální vyšší policie, které postihovaly projevy kritiky vůči státnímu a společenskému zřízení a politickým rozhodnutím, stejně jako různá provinění proti společenské morálce. Díky tomu získala veřejnost znovu svobodu projevu, kterou pozbyla s nástupem militaristů. O týden později inicioval emancipaci žen, které byly nově společensky postaveny na roveň mužům, demokratizaci školství, justice a hospodářství, propuštění politických vězňů a legalizaci politických stran, které byly militaristy rovněž zakázány.⁴⁵

Demokratizace byla patrně tím nejtěžším z procesů, kterými japonská společnost musela během okupace projít. Japonsko nemělo zkušenost s demokratickou společností evropského či amerického formátu; v desátých a dvacátých letech sice prošla obdobím *Taišó* demokracie, ovšem zejména kvůli oportunistu politických stran, korupci, ale i morálnímu úpadku způsobenému importem západních hodnot a módy, jak to alespoň líčily ultrakonzervativní militaristické kruhy, měl tento režim ve společnosti pouze malou podporu, a brzy ho nahradil ultrakonzervativní militarismus, hlásající vládu pevné ruky a morální obrodu. Když tedy nastal čas přijmout novou, demokratickou ústavu, bylo otázkou, jestli lze tuto etapu japonských dějin použít jako doklad o domácí demokratické tradici.⁴⁶

Samotný císař musel ustoupit z centra moci do pouhé symbolické role.⁴⁷ Řadou Japonců byl vnímán jako viník vyčerpávající války, potupné porážky a poválečných útrap, nelze se tedy divit, že část veřejnosti začala volat po jeho abdikaci.⁴⁸ Ve vztahu k morálním aspektům společnosti je nutné dále zmínit, že v japonské společnosti byl silně zakořeněn šintoismus, který pronikal do řady oblastí veřejného života, mj. i do školství, které muselo být v prosinci 1945 sekularizováno.⁴⁹

Japonská společnost byla zásadními změnami značně frustrovaná. K získání podpory obyvatelstva pro rozsáhlé reformy nicméně velmi dobře posloužila rádia, která, na rozdíl od stanic válečného Japonska, šířila pro posluchače atraktivní zábavný a vzdělávací program, jehož prostřednictvím začala místní kultura přijímat prvky kultury

---

⁴⁵ Herbert P. Bix, *Hirohito a vznik moderního Japonska*, 424-425.

⁴⁶ ibidem, 432.

⁴⁷ Jeff Kingston, *Japan in Transformation, 1945-2010*, Routledge, 2013, 11.

⁴⁸ Herbert P. Bix, *Hirohito a vznik moderního Japonska*, 459.

⁴⁹ ibidem, 431.

americké.⁵⁰ Dále to byly např. školní osnovy, které podporovaly ideály nové ústavy.⁵¹ Propaganda v ulicích, osnovách i sdělovacích prostředcích šířila ideály západní občanské společnosti, západní model rodiny, pragmatičtější pojetí autorit, genderovou rovnost nebo i individualismus a řadu dalších západních přístupů.⁵²

Školství obecně bylo demokratizováno (nově se objevily školy společné pro chlapce a dívky), zbaveno militarismu a ultranacionalismu, a bylo decentralizováno a svěřeno pod kontrolu prefekturálním a lokálním radám, které chod škol řídily.⁵³

Demokratizační vlna nicméně postupem času slábla ve prospěch konzervatismu. Zejména se začátkem korejské války se americké zájmy otočily od demokratizace ke snahám o vytvoření soběstačného spojence. Japonci tak mohli např. schválit kontroverzní zákon trestající urážku císaře nebo různými způsoby perzekuovat odbory a tzv. mírové hnutí, které vystupovalo proti remilitarizaci.⁵⁴

3.2. Demokratizace společnosti - Západní Německo

Německá demokratizace v americké zóně započala v létě 1945. Vedle obnovení části občanských svobod, zrušení perzekuce náboženství a zrušení všech nacisty zavedených represivních opatření začaly hrát již zpočátku významnou roli v přecházení k demokratické společnosti nově povolené politické strany. Ty mohly prozatím vznikat na lokální a zemské úrovni, nanejvýš pak v rámci zóny,⁵⁵ a jejich činnost podléhala povolení okupační správy na základě nezávadnosti jejich programu a členů.⁵⁶ Vliv politických stran postupně narůstal a okupační správa jim brzy mohla důvěřovat natolik, aby jim delegovala část svých pravomocí.⁵⁷

V procesu upevňování západních hodnot ve společnosti sehrála významnou roli média, zejména pak tisk. Na základě povolenek politicky nezávadným vydavatelům vznikalo velké množství periodik. V porovnání s japonskou zkušeností neměla v médiích tolik místa propaganda a obecně byla více svobodná, což lze vysvětlit faktem, že demokratická tradice a západní hodnoty byly v Německu zakořeněny pevněji.⁵⁸ Mimo geopolitické a jiné důvody na tom, podle Edgara Wolfruma, má podíl i fakt, že německá demokratická tradice má kořeny již v revolučním roce 1848, ve frankfurtském Národním shromáždění, které vypracovalo a pokusilo se prosadit v Německém spolku monarchistickou ústavu s demokratickými prvky, přičemž dále čerpá i z ústavních porad v rané Výmarské republice.⁵⁹

Ve školství byla ponechána zemská organizace, aby se tak znesnadnila případné zneužití centrální moci, a byly vytvářeny nové osnovy a studijní materiály propagující

---

⁵⁰ Peter Duus, *The Cambridge history of Japan*, 168.

⁵¹ Herbert P. Bix, *Hirohito a vznik moderního Japonska*, 447.

⁵² Joshua Muravchik, *Exporting democracy: fulfilling America's destiny*. Washington: AEI Press, 1991, 101.

⁵³ Sidney Ulmer, "Local Autonomy in Japan Since the Occupation," 53.

⁵⁴ Herbert P. Bix, *Hirohito a vznik moderního Japonska*, 491.

⁵⁵ Helmut M. Müller, *Dějiny Německa*, 315.

⁵⁶ Arnold J. Heidenheimer, *The governments of Germany*, 2nd ed. New York: Crowell, 1966, 54.

⁵⁷ Helmut M. Müller, *Dějiny Německa*, 314.

⁵⁸ Mary Fulbrook, *Dějiny moderního Německa: od roku 1918 po současnost*, 122.

⁵⁹ Edgar Wolfrum, *Zdařilá demokracie*, 34.

federalismus, individualismus a moderní západní hodnoty,⁶⁰ nicméně vzhledem k velkému vlivu konzervativních názorů je efekt spíše sporný.⁶¹ Změnu poměrů ve školství podporovaly i západními mocnostmi nově zakládané univerzity, za USA to byla Svobodná univerzita Berlín.⁶²

Zdroje, které se k úspěchu demokratizace vyjadřují, se shodují, že nebyla příliš úspěšná.⁶³ Reflektuje to např. i zjištění průzkumu z roku 1949, kdy demokratizace již, stejně jako v Japonsku, šla stranou ve prospěch rekonstrukce. Podle něj až 50 % lidí stále považovalo nacismus za dobrou, ač špatně provedenou myšlenku.⁶⁴ Podíl na tom má i fakt, že vzhledem k německé tradiční vládě silné ruky už od dob Pruska, skrze Výmarskou republiku a i během období nacismu, se Němci v politice rádi stavěli za silné osobnosti.⁶⁵ Nesetkáváme se zde nicméně s žádným omezováním svobody projevu apod., jako tomu bylo, ač v malé míře, v Japonsku. Navíc v 60. letech v populaci začala převládat nová generace, která již názorově tíhla spíše k parlamentarismu, než k autoritě silného vůdce,⁶⁶ což dle mého soudu vyvrací výše zmiňovanou skepsi vůči úspěchu reformy školství.

3.3. Demokratizace společnosti - Rakousko

V Rakousku nebyla demokratizace z podnětu okupantů příliš striktní. Tento fakt vycházel zejména z názoru, že Rakousko bylo spíše obětí nacistického Německa, než spoluvíníkem války. Již v dubnu 1945 byla obnovena rakouská ústava z roku 1920 ve znění z roku 1929, tj. v podobě před přijetím autoritářských ústavních zákonů v roce 1933. Tato verze tedy obsahovala občanské svobody a jistoty. Zároveň v ní byly anulovány zákony přijaté v období po *Anšlusu*. Okupační mocnosti byly schopné shodnout se na konání prvních svobodných parlamentních a poté prezidentských voleb od roku 1932, a to na celostátní úrovni. Parlamentní volby proběhly už v listopadu. Byly do nich vpuštěny 3 schválené politické strany, obnovené po sedmi či více letech v ilegalitě: Socialistická (SPÖ), Lidová (ÖVP) a Komunistická (KPÖ). Pro západní mocnosti byl výsledek milým překvapením, neboť téměř 95 % všech hlasů připadlo dvěma prodemokratickým stranám. Prezidentské volby pak proběhly hned v prosinci.⁶⁷

I přes absenci důraznějšího demokratizačního programu se i v západních zónách Rakouska ve značné míře uplatňovaly prvky propagandy. Okupační správa USA sponzorovala a dohlížela na řadu tištěných médií a zřídila zvláštní sekce pro filmovou, hudební a divadelní činnost. Mnohem větší dopad však měla jimi řízená rozhlasová stanice šířící americkou hudbu a americkým stříhem inspirované programy, prokládané značně proamericky laděným zpravodajstvím, kterou poslouchala téměř polovina celé rakouské populace.⁶⁸

---

⁶⁰ Eric Solsten, ed, *Germany: A Country Study*, Washington: GPO for the Library of Congress, 1995, část 124 (Education), <http://countrystudies.us/germany/124.htm> (přístup 21. 2. 2014).

⁶¹ Mary Fulbrook, *Dějiny moderního Německa: od roku 1918 po současnost*, 122.

⁶² Joshua Muravchik. *Exporting democracy*, 111.

⁶³ ibidem, 145; Miloslav Novák, *Kancléř Adenauer*, 82.

⁶⁴ ibidem, 56.

⁶⁵ ibidem, 82.

⁶⁶ Michael Bernhard, "Democratization in Germany: A Reappraisal," *Comparative Politics* 33, no. 4, 380.

⁶⁷ Václav Veber, *Dějiny Rakouska* (Praha: NLN, 2009), 554.

⁶⁸ Joshua Muravchik. *Exporting democracy*, 112.

Místo demokratizace v rakouských zónách ve větší míře probíhala kampaň za duchovní oddělení Rakouska od Německa. Okupační správy se stále obávaly možného přetrvávajícího pangermanismu, který byl v Rakousku považován za mnohem větší nebezpečí než případný ústup od demokracie. Nasadily proto řadu nástrojů k jeho potlačení a zdůraznění odlišnosti rakouské situace od té německé, od cenzury a propagandy v médiích, upravených školních osnov, nucených repatriací říšských Němců, až po podporu rakouského národního cítění.⁶⁹ Svoje však udělala i rétorika vlády a její dlouhodobá aktivita k podepsání Státní smlouvy.⁷⁰

Z dlouhodobého hlediska je možné tuto politiku považovat za úspěšnou. Na základě průzkumů veřejného mínění během poválečného období došlo k výraznému nárůstu počtu lidí, kteří se již neidentifikují jako rakouští Němci, ale jako Rakušané, národ s jinou historickou zkušeností, kulturou a tradicí. V roce 1964 se takto identifikovalo 47 % dotázaných, v roce 1990 již 74 %.⁷¹

3.4. Srovnání demokratizací

Naprosto nejintenzivnější demokratizací po druhé světové válce razila americká okupační správa v Japonsku. Oproti Rakousku a Německu se vymyká faktem, že japonská společnost byla součástí jiného než západního civilizačního okruhu (ačkoliv na Japonsko od druhé poloviny 19. století výrazně působily západní vlivy). Vedle standardních opatření rušících represivní nařízení svrženého režimu zde tak došlo i k implementaci nových a místní kultuře cizích prvků a k bourání dalších, které byly naopak pro místní kulturu charakteristické. Japonská společnost tak prošla jakousi šokovou terapií cílenou na zamezení možnosti znovunastolení autoritářského režimu. Na jejím konci však byla frustrace a dezorientovanost, která se odrazila i v pozdějších částečných revizích výsledků demokratizační vlny.

Západní Německo lze v tomto případě zařadit mezi Japonsko a Rakousko jakožto dva extrémny. Probíhala zde demokratizace, která se mohla do určité míry odkazovat a stavět na předchozích německých zkušenostech a která měla i významnou oporu v místních elitách. Jejím cílem bylo samozřejmě zabránit náchylnosti společnosti k opětovné radikalizaci, aby se ekonomický potenciál země nemohl znovu stát hrozbou evropské a světové bezpečnosti. Stejně jako v Rakousku však nebyl úspěch stoprocentní a nedostavil se hned. Značná část příslušníků válečné generace s tradiční důvěrou v silné autority se proti pojetí demokratické společnosti vymezovala. Změna nastala až v průběhu pookupačních let, s nástupem nových generací.

Nejmenší důraz byl naopak vidět v Rakousku. USA, v souladu s přístupem ostatních okupačních mocností, viděly hlavní nebezpečí ne v případné agresi vzniklé náchylnosti obyvatelstva k zmanipulování autoritářským režimem, ale v případném opětovném *anšlusu*, což vyplývalo z akceptování teze o první oběti nacistického Německa. I zde se kvůli tomu ovšem rozběhl sociálně-konstruktivistický projekt, nyní cílený na oddělení identity rakouských Němců od říšských Němců a vytvoření Rakušanů jako svébytného národa. Tento projekt se v dlouhodobém měřítku ukázal jako úspěšný.

---

⁶⁹ Rolf Steininger, Günter Bischof, and Michael Gehler. *Austria in the twentieth century*, 205.

⁷⁰ Vít Hloušek. *Konflikt versus konsensus: konfliktní linie, stranické systémy a politické strany v Rakousku 1860-2006*. Brno: Masarykova univerzita. Mezinárodní politologický ústav, 2008, 57.

⁷¹ *ibidem*, 57.

3.5. *Reforma společnosti - Japonsko*

Mezinárodní Tokijský proces se soudci z 11 států a s 26 obžalovanými začal 3. května 1946, a již během jeho trvání byla zpochybňována jeho objektivita. SCAP měl např. od vlády USA pravomoc snižovat či měnit jakýkoliv trest.⁷² Organizováním harmonizovaných výpovědí obžalovaných a podplácením a vyvíjením nátlaku na některé soudce tribunálu⁷³ chtěli zajistit, že se proces nijak přímo nedotkne císaře Hirohita. To byl jeden z důvodů, proč byl soud považován za, de facto, záležitost čistě USA.

Tokijský proces skončil 4. listopadu 1948, přičemž rozsudek zbavoval odpovědnosti za válku japonský lid a svaloval jí na militaristy. Sedm obžalovaných bylo odsouzeno k smrti, 16 na doživotí a dva k mnohaletému vězení. Jeden byl uznán za nesvéprávného. Japonská veřejnost rozsudky přijala víceméně jako nezávislé, na čemž se podepsalo i to, že téměř polovina soudců měla k výsledku výhrady. Ovšem nic nemohlo být více vzdálené pravdě. Mimo to co bylo uvedeno výše se SCAP zasadil o to, aby Tokijským tribunálem nebyli stíháni žádní podnikatelé japonského válečného průmyslu a aby USA získaly japonské vojenské technologie výměnou za beztrestnost, čímž unikli soudu např. členové bakteriologické jednotky 731, která nechvalně proslula brutálním výzkumem prováděným na válečných zajatcích.⁷⁴

Důležitým bodem byla otázka odpovědnosti císaře. Cílem vrchního velení bylo udržet jej za každou cenu mimo soudní proces, kde by byl téměř určitě odsouzen, neboť nevidělo jiný způsob, jak jinak legitimizovat své reformy.⁷⁵ Od začátku okupace se ho tak pokoušelo zbavit viny za vypuknutí války a dostat ho do pozice loutky v rukou svých poradců a militaristů.⁷⁶ Gen. Bonner Fellers byl za účelem udržení Hirohita mimo soud pověřen koordinací výpovědí obžalovaných a svědků s cílem, aby veškerá vina byla svalena na militaristy, zejména na bývalého premiéra Hideki Tódžóa.⁷⁷

Defašizace samozřejmě neprobíhala jen na nejvyšší úrovni. Shledáno vinnými v menším rozsahu bylo do roku 1947 přes 200 000 dalších lidí, a dalších 500 bylo odsouzeno za válečné zločiny.⁷⁸ Z úředních a politických pozic byli vytlačeni militaristé a ultranacionalisté. Při čistkách přišly o členy i politické strany, např. Liberální strana ztratila až 93 % své členské základny. Obětí čistek se dále stala řada lidí činných v ekonomických odvětvích a v médiích, a spolu s nimi i řada organizací, které byly rozpuštěny a zakázány.⁷⁹

Na druhou stranu oblastí, které se defašizační čistky téměř nedotkly, byla státní správa; ta totiž byla potřeba pro zavádění plánovaných reforem, zejména těch ekonomických.

---

⁷² Herbert P. Bix, *Hirohito a vznik moderního Japonska*, 449.

⁷³ ibidem, 446, 454.

⁷⁴ ibidem, 471-472.

⁷⁵ Sebastian Swann, "Democratization and the Evasion of War Responsibility: the Allied Occupations of Japan and the Emperor," *Suntory and Toyota International Centres for Economics and Related Disciplines* (1999), 21.

⁷⁶ ibidem, 13.

⁷⁷ Herbert P. Bix, *Hirohito a vznik moderního Japonska*, 446.

⁷⁸ Hans Baerwald, "The Occupation of Japan as an Exercise in "Regime Change": Reflections after Fifty Years by a Participant," *Japan Policy research Institute*, 29, no. 2 (2003), <http://www.jpri.org/publications/occasionalpapers/op29.html> (přístup 26. 4. 2015).

⁷⁹ Peter Duus, *The Cambridge history of Japan*, 164.

Během okupace tak přišla o pouhé 1 % zaměstnanců,⁸⁰ a i ti se mohli krátce po začátku Korejské války vrátit na své místo, neboť defašizace a demokratizace zde ustoupila potřebě zkušených pracovníků.⁸¹ Již téměř od konce Tokijského tribunálu navíc začalo na podnět japonských vlád a císaře pozvolné propouštění obviněných či odsouzených za méně závažné zločiny. To později, v 50. letech, zapříčinilo částečné rozdělení veřejnosti částečně kvůli tomu, že část obviněných nebyla souzena, částečně proto, že někteří z několika set propuštěných se v pozdějších letech účastnili vysoké politiky.⁸²

Veřejnost se obecně vůči tomuto procesu stavěla chladně, neboť i přes snahu vrchního velení byl brán jako trest. Jen krátce po obnovení japonské nezávislosti pak došlo kvůli silnému veřejnému odporu zejména vůči některým jejich součástem k úplné revokaci čístek, což umožnilo lidem spolupracujícím s militaristickým režimem se znovu plně zařadit do společnosti. Těch několik let jejich platnosti však přesto mělo nezanedbatelný vliv na demokratizaci japonské společnosti, zejména z důvodu příchodu nových lidí do klíčových pozic ve státní správě.⁸³

3.6. Denacifikace společnosti - Západní Německo

Nejviditelnější součástí denacifikace v Německu byl Norimberský proces. Začal 20. listopadu 1946 a účastnili se ho mj. čtyři soudci (tři z Velké trojky a jeden za Francii), 24 hlavních obžalovaných, z nichž dva se soudů neúčastnili, a šest organizací.⁸⁴ Proces skončil 1. října 1946 vynesením rozsudků: deset z obžalovaných Němců bylo odsouzeno k trestu smrti, z nichž osm bylo 16. října vykonáno (jeden spáchal sebevraždu a jeden byl odsouzen v nepřítomnosti), tři odsouzeni na doživotí, čtyři k mnohaletému vězení a tři byli osvobozeni.⁸⁵

Mezi lety 1946 a 1949 dále v americké zóně proběhlo 12 tzv. Následujících norimberských procesů, které soudily hierarchicky nižší účastníky nacistických zločinů, jako např. soudce, předsednictvo německých průmyslových koncernů nebo vyšší důstojníky *SS Einsatzgruppen*. Výsledkem bylo (celkově) z téměř 200 obžalovaných 13 poprav a 129 uvěznění.⁸⁶

Vedle toho ovšem denacifikace probíhala i mezi běžnou veřejností. Ve všech západních zónách byla zřízena řada rozsudkových komisí, které měly na základě testování odhalovat v populaci účastníky nacistických zločinů. Míra provinění byla rozdělena do pěti kategorií od hlavního viníka po neúčastněného, a trestem mohlo být vězení, pokuta, ztráta volebního práva, nucené práce či nemožnost zaměstnání v důležité pozici.⁸⁷ Práce těchto komisí byla v americké zóně zdaleka nejefektivnější, bylo zde prověřeno 3,6 z 16 milionů dospělých⁸⁸, přičemž úplně očištěno bylo, na rozdíl od britských 90 % a francouzských 50 %, pouze 33 % lidí.⁸⁹ Problémem těchto procesů

---

⁸⁰ ibidem, 181.

⁸¹ ibidem, 158.

⁸² ibidem, 485.

⁸³ Joshua Muravchik, *Exporting democracy*, 96-97.

⁸⁴ Helmut M. Müller, *Dějiny Německa*, 323.

⁸⁵ Edgar Wolfrum, *Zdařilá demokracie*, 23.

⁸⁶ ibidem.

⁸⁷ Edgar Wolfrum, *Zdařilá demokracie*, 24.

⁸⁸ Arnold J. Heidenheimer, *The governments of Germany*, 53.

⁸⁹ Mary Fulbrook, *Dějiny moderního Německa: od roku 1918 po současnost*, 121.

ovšem byla složitost některých případů, které byly často odkládány na později a proces se zpomaloval, až byl koncem března 1948 zastaven rozpuštěním komisí ve všech zónách a případy byly předány německým soudům. Nejtěžší zločiny tak paradoxně nebyly mnohdy vůbec potrestány.⁹⁰

Německou denacifikaci provázela řada problémů. První se týkal přijetí veřejnosti. Němci se pokoušeli vyhnout nálepkování a obávali se dopadů případného prokázání viny i třeba nízkého stupně. V populaci tak vznikla určitá vzájemná solidarita, jejímž důsledkem bylo i vnímání těchto soudních procesů jako nelegitimních. Další byl problém státní správy. V červenci 1945 sice americká okupační správa vydala směrnici o zbavení nacistů funkcí v úřadech, ovšem i přes propuštění zhruba 53 000 úředníků nebyla efektivita uspokojivá. Od roku 1951 byly navíc, ze stejného důvodu jako v Japonsku, téměř všichni přijati zpět. Podobná situace nastala v justici. Někteří prominentní nacisté se dokonce dostali i do vlády.⁹¹ Podle Mary Fulbrookové šlo ovšem o nutnost, neboť v následujících letech rapidní rehabilitace státu a ekonomiky bylo zkušených úředníků potřeba. Přesto bylo vypuzení těchto lidí z úřadů důležité, neboť jejich místa často brzy zaplnili noví úředníci či politici s čistým štítem a demokratickým myšlením.⁹²

Za neúspěch se dá považovat i denacifikace vysokého školství, kde si udrželi místa akademici s nacistickou minulostí. Nižší úroveň vzdělávání však byly lidí do velké míry zbaveny. Dále, stejně jako v Japonsku, i v Německu, a to nejen ze strany USA, se soudy nevztahovaly na různé nacistické vědce. Z těch v amerických službách lze zmínit např. raketové inženýry, kteří se v 50. a 60. letech stali obrovským přínosem pro americký kosmický a vojenský výzkum.

3.7. Denacifikace společnosti - Rakousko

Nejnámějším bodem denacifikace v Rakousku byl Norimberský proces. Během něj byli vedle Němců odsouzeni k trestu smrti a popraveni i dva nacisté rakouského původu, konkrétně Arthur Seyss-Inquart a Ernst Kaltenbrunner. Několik dalších osob pak bylo odsouzeno v tzv. následujících norimberských procesech vedených Spojenými státy.

Okupačním mocnostem byly při denacifikaci rakouská vláda a parlament partnery. Denacifikační programy byly vytvořené vládou za spolupráce okupačních mocností, které pak na jejich naplňování zejména dohlížely. Vláda v květnu 1945 schválila 2 ústavní zákony vypořádávající se s nacismem. První rušil a stavěl mimo zákon NSDAP, druhý, vybavený retroaktivní platností, řešil postihy za válečné zločiny a jiné případy nacistické zvěle.⁹³ Tyto zákony byly ovšem schváleny spojeneckou komisí až v říjnu 1945, neboť západní spojenci tehdy ještě neuznávali Rennerovu vládu. V listopadu však již okupační úřady USA, Francie a Británie vydaly samosprávným oblastem nařízení se ve svých zónách řídit v této věci vládními pokyny, místní soudy tak převzaly do té doby jen málo efektivní a navíc u veřejnosti neoblíbené soudy ustavené okupačními správami.

---

⁹⁰ Helmut M. Müller, *Dějiny Německa*, 324.

⁹¹ Mary Fulbrook, *Dějiny moderního Německa: od roku 1918 po současnost*, 146.

⁹² *ibidem*, 147.

⁹³ Rolf Steininger, Günter Bischof, and Michael Gehler. *Austria in the twentieth century*, 207.

Fakt, že rakouské nacisty soudili sami Rakušané dodalo celému procesu denacifikace v očích veřejnosti věrohodnost.⁹⁴

K souzení obviněných z nacismu byly ve Vídni, Innsbrucku, Grazu a Linci ustaveny speciální tzv. lidové soudy.⁹⁵ V Rakousku bylo odhadem 537 000 lidí obviněných ze spolupráce s nacisty, z nich přibližně 150 000 státních zaměstnanců, kteří s obviněním přišli o zaměstnání. Všichni obvinění již v roce 1945 přišli o část občanských práv (např. se neúčastnili voleb).⁹⁶ Obvinění byli rozděleni na ty se závažnými proviněními (zhruba 10 000, byli to ti, kteří do NSDAP vstoupili mezi lety 1933 a 1938, tj. v době její ilegality. Tito byli souzeni za velezradu) a malými či méně závažnými proviněními (ti zbylí, kteří se přidali později, spíše z oportunismu).⁹⁷ V případech závažných provinění hrozilo odsouzeným vězení či smrt. Lidové soudy do roku 1955, kdy byly rozpuštěny, odsoudily 13 607 lidí, z nichž 43 bylo popraveno.⁹⁸

I spojenci projevili svou iniciativu. V roce 1947 byal skrze rakouské orgány Spojeneckou komisí prosazena novela ústavního zákona *Verbotsgesetz* na individuální prověření všech přibližně než 537 000 bývalých nacistů k rozhodnutí, zda Rakousku neučinili žádnou újmu, provinili se v menší míře nebo se provinili ve větší míře. Závažněji proviněných, zejména vyšších nacistických funkcionářů apod., bylo asi 42 000. Jako trest mohli usvědčení přijít o práci, o možnost zaměstnání v určitých profesích, o některá občanská práva, či být jen donuceni platit pokuty. V roce 1948 bylo toto masové prověřování ukončeno, když byli méně provinilí amnestováni, což znamenalo návrat statisíců bývalých členů NSDAP do civilní správy či politického života.⁹⁹

3.8. Srovnání

U defašizace (potažmo denacifikace) je situace všech tří států ve věci dopadů v zásadě srovnatelná. Každý stát měl své elity režimu odsouzené u poválečných soudních tribunálů a v každém fungovaly zvláštní soudy s úkolem prověřit a odsoudit co největší množství kolaborantů. U všech států trestání a "čištění" veřejnosti během pár let polevilo v důraznosti, až se nakonec zastavilo úplně, přičemž uvolnilo místo snahám o rekonstrukci a postavení států zpět na své nohy. Později docházelo v zájmu rekonstrukce i k hromadnému rušení rozsudků lidí s menším proviněním a k jejich navrácení do státní správy a dalších funkcí, byli-li stále potřeba.

Co je zejména rozdílné je míra účasti okupační správy na průběhu defašizace veřejnosti. V Japonsku a Německu měly okupační úřady defašizační proces plně pod kontrolou a místní úřady pouze asistovaly. V Rakousku byl proces defašizace svěřen, s výjimkou Norimberských procesů, místním orgánům. Rakousko se dále vymyká i rozdílným přijetím procesů veřejností. Jak v Německu tak v Japonsku byla defašizace brána jako trest či příkoří, a velkou měrou se na tom podepsal fakt, že přicházel na povel okupační

---

⁹⁴ Rolf Steininger, Günter Bischof, and Michael Gehler. *Austria in the twentieth century*, 208.

⁹⁵ *ibidem*, 201.

⁹⁶ Václav Veber, *Dějiny Rakouska*, 554.

⁹⁷ Rolf Steininger, Günter Bischof, and Michael Gehler. *Austria in the twentieth century*, 207.

⁹⁸ *ibidem*, 201.

⁹⁹ Günter Bischof, Anton Pelinka. *The americanization/westernization of Austria*. New Brunswick: Transaction Publishers, 2003, 218.

mocnosti. Proto proti společenským čistkám rostl pasivní odpor. V Rakousku však tato situace nenastala, patrně zejména kvůli ústřední roli domácí vlády.

4. Reforma politických systémů

4.1. Výjimka Rakouska

V této kapitole není zastoupeno Rakousko. Důvodem je, že velmi brzy po skončení války byla obnovena ústava z roku 1920 ve znění z roku 1929. Byl tím tak obnoven předválečný politický systém, včetně tehdejšího modelu decentralizace. V této kapitole tak budou srovnávány pouze změny a okupační politiky v Japonsku a Západním Německu, kde politické reformy, s významným podílem okupantů, proběhly.

4.2. Japonská ústava

Postupimská deklarace po Japonsku požadovala mj. demokratizaci a respektování lidských práv. Premiér Šidehara proto v listopadu 1945 na podnět gen. MacArthura inicioval vznik komise, která měla zjistit jestli a do jaké míry musí být tehdejší platná Meidži ústava z roku 1890 revidována. Výsledkem byl v únoru 1946 vypracovaný seznam návrhů dodatků nesených v liberálním demokratickém duchu, ovšem netýkaly se např. pozice císaře, který tak měl být stále suverénním vládcem. Tyto návrhy byly pro MacArthura naprosto nedostačující a vzhledem k obavě z hrozícího odvolání iniciovaného Radou pro Dálný východ, kterou MacArthur povětšinou ignoroval,¹⁰⁰ nechal náčrt nové ústavy zhotovit vládní sekci vrchního velení. Vyhotovený náčrt byl předložen Šideharově vládě, přičemž jí bylo dáno jasně najevo, že revize se téměř nepřipouštějí. Japonsko tím ztratilo možnost podílet se na tvorbě vlastní ústavy. Císaři měla být podle amerických tvůrců ponechána pouze symbolická role, právo Japonska na řešení sporů vojenskou cestou, a to dokonce i v případě jeho napadení, mělo být zrušeno, stejně jako právo na vlastnictví armády. Feudální privilegia se měla stát minulostí a podíl šlechty na státní moci měl zmizet.¹⁰¹

Mezi politiky vyvolal náčrt zděšení, neboť do značné míry rušil tradiční hodnotový systém *kokutai*. Krizi zvrátila až intervence císaře Hirohita, který vyjádřil náčrtu ústavy přízeň. Vláda poté vypracovala rozšířený návrh ústavy, který se lišil v podstatě jen tím, že místo jednokomorového byl navržen dvoukomorový parlament, což bylo pro Američany akceptovatelné.¹⁰² I tak ovšem ona určitá cizost ústavy zapříčinila brzy po ukončení okupace její částečnou revizi.¹⁰³

Ústava byla nakonec částečně upravena na základě požadavků Rady pro Dálný východ a přijata parlamentem 7. října 1946, 3. listopadu byla symbolicky schválena císařem a v platnost vstoupila 3. května 1947.

Nová ústava, vedle již zmíněných bodů z náčrtu, zaváděla politický systém odvozený od suverenity občanů v podobě unitární parlamentní demokracie s oběma komorami volenými přímo, přičemž ta dolní hrála silnější roli; disponovala např. právem vyslovení

---

¹⁰⁰ Herbert P. Bix, *Hirohito a vznik moderního Japonska*, 437.

¹⁰¹ Theodore McNelly, "American Influence and Japan's No-War Constitution," *Political Science Quarterly* 67, no. 4 (1952), 593.

¹⁰² *ibidem*, 593.

¹⁰³ Joshua Muravchik, *Exporting Democracy*, 107.

nekonstruktivní nedůvěry vládě. Vláda naopak měla právo rozpustit dolní komoru, společně s vyvoláním nových voleb. Získala právo nominovat soudce vrchního soudu ke jmenování císařem a nominovat a jmenovat soudce nižších soudů s císařovým souhlasem. Veškerý císařův majetek byl dán do správy státu.¹⁰⁴ Soudy získaly právo vykládat ústavu, pokud to bylo relevantní k současným legislativním aktům. Ústava dále mírně posílila pozici lokální a regionální státní správy.¹⁰⁵

4.3. Základní zákon Spolkové republiky Německo

V Německu bylo již od prvního okamžiku jasné, že prostá revize Výmarské ústavy není schůdná cesta. 1. července 1948 předali vojenští guvernéři předsedům zemských vlád tzv. frankfurtské dokumenty, které zemské vlády vyzývaly ke svolání národního ústavodárného shromáždění za účelem vypracování ústavy budoucí spolkové republiky v západních zónách.¹⁰⁶ Německá politická reprezentace v první řadě odmítla nazývat požadovaný dokument ústavou, neboť se obávala, že by to ztížilo budoucí sjednocení s NDR, proto se vyslovila pro nazvání dokumentu Základním zákonem SRN a pro ustanovení o jeho dočasném charakteru.¹⁰⁷ Pro vypracování takového dokumentu zároveň nebylo potřeba volené Národní shromáždění, ale postačoval Parlamentní výbor o 65 členech, které delegovaly zemské sněmy, a 5 zástupců Západního Berlína bez hlasovacího práva. Zároveň by místo lidového referenda postačovalo schválení zemskými sněmy.¹⁰⁸ První zasedání proběhlo v Bonnu 1. září 1948 a vypracovalo první verzi zákona, který ovšem vojenští guvernéři 2. března odmítli, stejně jako druhý návrh o dva týdny později. Důvodem přitom byla nedostatečná nezávislost spolkových zemí,¹⁰⁹ což byla jedna z jejich hlavních podmínek.

8. května 1949 byla předložena třetí verze, již vojenští guvernéři odsouhlasili a předali jí k ratifikaci zemským sněmům. Ta proběhla, s výjimkou Bavorska, 23. května, a následující den Základní zákon vstoupil v platnost. Bavorský sněm základní zákon neratifikoval, čímž chtěl vyjádřit nespokojenost s podle jeho názoru nedostatečnou mírou autonomie, ovšem i přesto se usnesl na jeho de-facto uznávání.¹¹⁰ Politický systém tímto nově vzniklé SRN byl poučen chybami Výmarské ústavy. Články o respektování lidských práv byly přímo implementovány do Základního zákona a byly nezrušitelné. Podobným prvkem jako v Japonsku, avšak mírnějším, byl článek zakazující SRN vlastnictví velké armády.¹¹¹ Byla zavedena federální parlamentní demokracie. Funkce prezidenta byla oslabena na spíše reprezentativní funkci s malými pravomocemi, které se nevztahovaly na ovlivňování činnosti parlamentu. Dolní komora parlamentu, Spolková rada, byla oslabena, aby nemohla nekonstruktivně svrhnout vládu. Skrze de-facto (V Základním zákoně takto vymezena není) horní komoru, Spolkovou radu, tvořenou delegáty ze zemských sněmů, získaly země významnější přímý vliv na federální politiku. Samotné zemské sněmy dostaly právo vetovat zákony, které se bezprostředně

---

¹⁰⁴ ibidem, 595.

¹⁰⁵ Harold S. Quigley, "Japan's Constitutions: 1890 and 1947," *The American Political Science Review*, 41, no. 5 (1947).

¹⁰⁶ Helmut M. Müller, *Dějiny Německa*, 335.

¹⁰⁷ ibidem, 336.

¹⁰⁸ Edgar Wolfrum, *Zdařilá demokracie*, 33.

¹⁰⁹ ibidem, 34.

¹¹⁰ ibidem.

¹¹¹ Arnold J. Heidenheimer, *The governments of Germany*, 219.

týkaly jejich zemí.¹¹² Občané ztratili právo vyvolání referenda. Kancléř a jeho vláda se staly místo prezidenta hlavní politickou figurou. Byli odvolatelní jen konstruktivní nedůvěrou, a ihned poté musel být zvolen nový. V justici byl poprvé zaveden ústavní soud.^{113 114 115}

V Základním zákoně byl ustaven systém brzd a rovnováh, plné oddělení moci a vymezení role centrální vlády, která měla výsadní právo rozhodovat zejména o zahraničních vztazích, měně, dopravě a bezpečnosti, přičemž o řadu dalších pravomocí se dělí se spolkovými zeměmi. Regionální záležitosti byly vloženy do rukou zemských sněmů.¹¹⁶

4.4. Srovnání

Tvorba nových ústav Západního Německa a Japonska téměř nemohla probíhat rozdílněji. Ačkoliv japonská vláda se pokoušela starou ústavu Meidži novelizovat, pro vrchní velení byly její návrhy naprosto nedostačující. Nová ústava byla takřka celá vytvořená americkými právními experty a úředníky a byla skutečnou revolucí a pro celou společnost šokem. Z velké části bourala předchozí systém založený na tradičních hodnotách a autoritě a nahrazovala ho západním modelem právního státu a demokratickým liberalismem, který v japonské historii neměl ani zdaleka obdoby. Japonské orgány měly na její tvorbě pouze minimální podíl a prakticky šlo o diktát osobně generála MacArthura a jeho Vrchního velení. Naopak pro Západní Německo nebyla nová ústava, nebo Základní zákon, tolik převratná záležitost. Podnět ke tvorbě nové ústavy dali západní vojenští guvernéri zemským vládám, ty však již, v koordinaci se zemskými sněmy, postupovaly samostatně, přičemž pouze musely brát v potaz požadavky nebo případné výhrady předložené okupační správou.

Obě ústavy vytvářely značně odlišný politický režim než který v zemích existoval za jejich předchůdkyň. V Japonsku byl nejpodstatnější změnou původ moci v občanech a téměř úplné odstavení císaře od moci, přičemž ta byla koncentrována v rukou parlamentu a vlády, na kteréž úrovni již nebyly žádné významné pojistky proti zneužití moci, až na ústavní vzdání se armády a obrany. Základní zákon SRN naopak na úrovni vlády a parlamentu měl propracovaný systém pojistek proti zneužití moci, ať se jednalo o decentralizaci moci a vliv zemských sněmů na celostátní politiku, instituci konstruktivní nedůvěry vládě či nezrušitelné články o lidských právech.

4.5. Decentralizace politické moci - Japonsko

S cílem udržet v Japonsku demokratický režim se vrchní velení rozhodlo decentralizovat státní správu. Ve výchozím stavu byla veškerá lokální a prefekturální správa podřízena guvernérům, kteří byli jmenováni ministerstvem vnitra, jemuž se také zodpovídali. Státní správa tak byla vysoce centralizovaná. Pozice těchto lidí v prefekturách byla velmi silná měli značný vliv na lokální politiku a obecně fungování svěřeného území. Navíc instituce, které by za jiného rozložení moci mohly jeho moc kontrolovat a usměrňovat, jako prefekturální shromáždění, byly složeny z lidí jmenovaných ministerstvem na

---

¹¹² Mary Fulbrook, *Dějiny moderního Německa: od roku 1918 po současnost*, 135.

¹¹³ Arnold J. Heidenheimer, *The governments of Germany*, 57.

¹¹⁴ Helmut M. Müller, *Dějiny Německa*, 343.

¹¹⁵ Miloslav Novák, *Kancléř Adenauer*, 51.

¹¹⁶ Mary Fulbrook, *Dějiny moderního Německa: od roku 1918 po současnost*, 135.

návrh guvernéra a jejich postavení v systému z nich i bez toho činilo velmi slabého hráče. Během války se tato nevyváženost ještě prohloubila.¹¹⁷

Vrchní velení v roce 1946 nechalo schválit zákon o místní samosprávě, v roce 1947 ještě posílený novou ústavou, který právo na volbu guvernéra předal občanům v prefekturách a navíc omezoval jeho postavení. Nově byly místním a prefekturálním samosprávám přiděleny značné pravomoci; do jejich gesce spadala např. organizace místní policie a školství. Vzhledem k oslabení guvernérů se rozšířily možnosti pro volbu místních samospráv.

Reforma státní správy se ovšem u obyvatelstva nesetkala s podporou, dokonce byl zpochybněn i demokratizační efekt, neboť paradoxně s novými příležitostmi se výrazně rozmohly drahé volební kampaně, což značně omezovalo možnosti chudších vrstev se na samosprávě zevnitř podílet.¹¹⁸ Dalším problémem byla závislost místních samospráv na centrálních finančních zdrojích, neboť financování samospráv okupační správa z nějakého důvodu opomenula, a čerpání z nich často vedlo k vynucenému ustupování centru.¹¹⁹ Zejména z těchto důvodů již po ukončení okupace začala opětovná pozvolná centralizace.¹²⁰

4.6. Decentralizace politické moci - Západní Německo

Na rozdíl od Japonska je v Německu decentralizace státní správy stále jedním z důležitých prvků politické reality, přičemž značnou roli při tom hraje historická tradice. Před sjednocením Německa v roce 1871 byly na jeho území rozesety desítky menších či větších států či svobodných měst a v období romantismu se v některých z nich dokonce vytvořil jakýsi patriotismus, který byl dříve patrný zejména v Prusku, a do dnešních dnů přetrvávající je pak např. v Bavorsku. Od sjednocení Německa pak jednotlivé země požívaly až do roku 1933 svobodu rozhodování v oblastech, které nespádaly do kompetencí pouze centrální vládě.¹²¹

Při jednání vítězných mocností o poválečném osudu Německa se mj. objevily návrhy na rozložení Německa v několik malých států,¹²² a ačkoliv byly později zavrženy, otázka decentralizace zůstala otevřená až do vzniku základního zákona. Mezi západními mocnostmi nakonec převážil názor USA a Velké Británie ve prospěch obnovení a posílení federálního zřízení. Za tímto účelem vznikly v roce 1945 zánikem starých nové spolkové země, cílem čehož bylo eliminovat zemský nacionalismus.¹²³ Revize hranic se téměř nedotkla pouze Bavorska a později Sárska, naopak úplně zrušeno bylo Prusko jakožto s přehledem největší a historicky nejsilnější země, a to jak skrze posunutí Polska

---

¹¹⁷ Sidney Ulmer, "Local Autonomy in Japan Since the Occupation," 48-49.

¹¹⁸ Sidney Ulmer, "Local Autonomy in Japan Since the Occupation," 51.

¹¹⁹ ibidem, 54.

¹²⁰ exporting democracy 107.

¹²¹ Německé Národní shromáždění, *Výmarská ústava*, překl. Howard Lee McBain, Lindsay Rogers, Výmar, 1919, kapitola 1., článek 12 a 13, http://www.zum.de/psm/weimar/weimar_vve.php (přístup 20. 2. 2014).

¹²² Edgar Wolfrum, *Zdařilá demokracie*, 21.

¹²³ Eberhard Jäckel, *Německé století: historická bilance*, 136.

a sovětskou zónu, tak v únoru 1947 formálně, zákonem Kontrolní rady, nejvyššího výkonného orgánu Bizonie.¹²⁴

Spolkové země byly podřízené centrální vládě pouze v oblastech uvedených v podkategorii 4.2 Základní zákon Spolkové republiky Německo, přičemž v ostatních oblastech měla opět značnou svobodu rozhodování, pouze s ohledem na federální zákony,¹²⁵ které ovšem státy mohly vetovat během jejich legislativního procesu. K tomu se spolkové země na centrální vládě staly značně finančně nezávislé,¹²⁶ což, jak se ukázalo v případě Japonska, bylo důležitým prvkem pro uchování autonomie nižších politických celků.

4.7. Srovnání decentralizace politické moci

Decentralizace politické moci byla v obou státech jednou z nejdůležitějších součástí reformy politického systému. Vycházela z předpokladu, že začátek agresivní války zapříčinila mimo další koncentrace kontroly nad zemí v rukou malé skupiny lidí s radikálním a militaristickým programem, která se do této pozice dostala i kvůli absenci účinné systémové protiváhy. Okupační úřady se tedy jaly tuto protiváhu vytvořit. V Japonsku šlo o poměrně radikální změnu oproti předchozímu stavu, neboť prefektury byly dříve pouze úrovní centrální hierarchie státní moci, s pouze malými možnostmi ovlivňovat struktury nad sebou. V Západním Německu o tak radikální zásah nešlo, mělo totiž historickou tradici zemí jakožto autonomních celků. Bylo ovšem třeba území nově přerozdělit aby nemohlo dojít k převážením moci jednoho z nich nad ostatními a aby tak země mohly dohromady sloužit jako pilíř stability západoněmeckého zřízení.

Západoněmecká decentralizace byla úspěšná v plném rozsahu a dnes je nedílnou součástí německého politického systému. Významný podíl na tom přitom má historická tradice a zkušenost, ruku v ruce s rozhodujícím podílem místních orgánů na tvorbě vnitřního rozdělení SRN. V japonské decentralizaci politické moci však nefigurovalo ani jedno z toho. Okupační správa vytvořila ve společnosti zvyklé na podřizování se autoritám cize působící systém, který měl navíc řadu funkčních nedostatků. V letech následujících po ukončení okupace tak systém prošel znatelnou revizí a omezením.

5. Otázky bezpečnosti a kontroly obyvatelstva

5.1. Kontrola japonské veřejnosti

Pro oznámení kapitulace 15. srpna 1945 propukla mezi japonskou veřejností téměř panika, protože si nikdo nedokázal představit, jaký dopad pro ně bude mít nadcházející okupace. Objevily se obavy ze znásilňování žen americkými vojáky nebo ze sesazení císaře. První pokapitulační vláda měla zajistit pořádek a poklidnou demobilizaci armády, aby ukázala, že Japonsko je schopné s okupanty plně spolupracovat. Policie dostala povel k potlačování případné agrese vůči či projevů nesouhlasu s budoucí okupací, média o ní hovořila jako o příležitosti poučit se a napravit své chyby. V zájmu klidného průběhu okupace byly dokonce zakládány tzv. Rekreační a zábavní spolky, státní agentury na

---

¹²⁴ ibidem.

¹²⁵ Peter H. Merkl, "Executive-Legislative Federalism in West Germany," *The American Political Science Review* 53, no. 3 (1959), 734.

¹²⁶ Edgar Wolfrum, *Zdařilá demokracie*, 34.

organizaci prostituce pro okupační jednotky, aby bylo zabráněno znásilňování japonských žen.¹²⁷

Odpor Japonců vůči okupaci byl ovšem, i bez bezpečnostních opatření vlády, pozoruhodně nízký. Na tom mělo podíl jednak vyčerpání obyvatelstva a po letech války vzniklý odpor k minulému režimu,¹²⁸ dále pak zásobování podvyživeného obyvatelstva Američany a jejich korektní chování. Americkým vojákům bylo velením zakázáno se s místními "nesbratřovat" a být Japoncům autoritou, nicméně tento rozkaz začal být brzy ve velkém porušován a v roce 1949 byl pro neefektivnost zrušen. Císař, který, částečně zbaven svázání s militarismem, poprvé v historii začal vycházet na veřejnost a pomohl tak dále upevnit morálku obyvatelstva v podobě obnovené úcty k jeho osobě¹²⁹ (což bylo později částečně trnem v oku okupační správy¹³⁰). Významný podíl na kontrole měla i cenzura médií, která, ač do jisté míry umožňovala názorovou pluralitu (Jak o ní svědčí např. kritika ústavy z roku 1947 nebo polemika s výroky o demokratické tradici sahající až do 19. století, kterou chtěla vláda a vrchní velení zajistit právě lepší přijetí ústavy¹³¹), potlačovala potenciálně nebezpečné a destabilizující názory.

5.2.   *Kontrola západoněmecké veřejnosti*

Německá veřejnost zakusila hrůzy válečného konfliktu v plné šíři. Německá města byla zničena, organizované zásobování obyvatel s koncem války prakticky zaniklo, měna byla téměř bezcenná a bujel černý trh. Obyvatelstvo bylo z války vyčerpáné a velmi uvítalo její konec, část z nich pak i pád nacismu, jak o tom svědčí např. vzednutí vlny protinacistického odboje na západě Německa v posledních měsících války.¹³² Ačkoliv prvotní nařízení americkým okupačním silám ve vztahu k obyvatelstvu rozkazovala "zákaz sbratřování" se s "nepřítelem", díky jejich systematickému porušování a jinak obecně korektnímu chování brzy padla nedůvěra a strach místních z okupantů.¹³³ Nadále ale zůstávala nejistota z budoucnosti.

Na stále více pozitivnímu (či méně negativnímu) přístupu k americké okupaci se v prvních měsících mj. i program CARE, který dodával obyvatelstvu potravinové balíčky a doplňoval tak jindy nízké přídíly. V roce 1946 to pak byl stuttgartský projev ministra zahraničí USA, Jamese F. Byrnes, který v něm vyjádřil postoj vlády USA k budoucnosti Německa, kterým byla vůle v udržení jeho celistvosti, hospodářské rekonstrukci a státní rehabilitaci, tj. vlastně poprvé zavržení Morgenthauova plánu.¹³⁴ Negativní vliv naopak měla, a to zejména v americké zóně, okupanty řízená denacifikační politika aplikovaná na široké masy.¹³⁵

V americké zóně fungovala cenzura médií v první fázi okupace, redakční činnost byla umožněna osobám bez nacistické minulosti, ovšem pod kontrolou okupačních orgánů.

---

¹²⁷ Herbert P. Bix, *Hirohito a vznik moderního Japonska*, 414.

¹²⁸ Peter Duus, *The Cambridge history of Japan*, 166.

¹²⁹ Herbert P. Bix, *Hirohito a vznik moderního Japonska*, 420.

¹³⁰ ibidem, 483.

¹³¹ ibidem, 434-435.

¹³² Mary Fulbrook, *Dějiny moderního Německa: od roku 1918 po současnost*, 143.

¹³³ Edgar Wolfrum, *Zdařilá demokracie*, 28.

¹³⁴ Deutsch-Amerikanische Zentrum, "James F. Byrnes," <http://www.daz.org/en/JamesFByrnes.html> (přístup 20. 2. 2014).

¹³⁵ Mary Fulbrook, *Dějiny moderního Německa: od roku 1918 po současnost*, 122.

Ani jejich názory nesměly mít potenciál k destabilizaci veřejnosti či zvýšení jejího odporu vůči současné situaci Německa. O názorové pluralitě lze hovořit až se vznikem SRN.¹³⁶

5.3.   *Kontrola rakouské veřejnosti*

Rakušané byli válkou také velkou měrou zasaženi. Postupující fronta sice, s výjimkou situace na východě, nezanechala na zemi velké škody, kobercové bombardování, válečná ekonomika a pro někoho i samotná vláda národního socialismu však udělaly své. Státu chyběly potraviny a uhlí, země se propadala do inflace, bujel černý trh. Obecně sice místní cítili úlevu z konce války,¹³⁷ nicméně zdaleka ne všichni považovali spojenecké armády za osvoboditele. V Rakousku bylo asi půl milionu lidí, kteří do nějaké míry spolupracovali s nacisty,¹³⁸ mnohem víc jich pak jednoduše cítilo, že nejsou osvobozováni, nýbrž obsazováni. Tento názor v nich nakonec podporovala i vláda.¹³⁹ I přesto by však nemělo být opomenuto, že se v posledních týdnech války v Rakousku vzedmul poměrně výrazný protinacistický odboj, který se projevil například přípravami na povstání ve Vídni či svépomocným osvobozením Innsbrucku. Američtí vojáci měli, stejně jako v Německu, zakázáno sbírat se s místním obyvatelstvem, i zde však přestalo být toto nařízení poměrně záhy respektováno.¹⁴⁰

Americká okupační správa (stejně jako francouzská a britská) neměla ve své zóně obecně problémy s kontrolou obyvatelstva. To mělo určitý přehled o situaci v sovětské zóně, kde probíhaly rekvizice průmyslového inventáře a vládl tuhý režim, a mělo možnost srovnat si jí se situací ve své zóně, která naopak byla výrazným příjemcem západní hospodářské a finanční pomoci, která pomohla nejen ve stabilizaci ekonomiky, ale i společnosti.¹⁴¹

Výrazný podíl na klidu ve veřejném prostoru měla rakouská vláda. Ta vždy vykazovala viditelnou schopnost fungovat nezávisle na okupačních správách, a po druhém okupačním statutu aktivně přebírala iniciativu nad děním v zemi přičemž se dokonce někdy proti okupantům vymezovala. Veřejnost tak měla obecně ve vládu důvěru, a to tedy i v otázce řešení otázek okupace.

V Rakousku během okupace trvala cenzura tisku, rozhlasu, knih, školních osnov a učebnic. Na rozdíl od Německa šlo o rozhodnutí celé Spojenecké komise, která o případných změnách musela rozhodnout společně. Západní mocnosti na přelomu 40. a 50. let několikrát předložili Sovětům návrhy na omezení cenzury, nebyli však se svou iniciativou úspěšní.¹⁴²

---

¹³⁶ Chie Arita, "Control of Speech in Japan and Germany: Censorship under the American Occupation, 1945-1955," Master diss., Utrecht University, 2006, 61-62.

¹³⁷ Rolf Steininger, Günter Bischof, Michael Gehler (eds.), *Austria in the Twentieth Century*, 192.

¹³⁸ Joshua Muravchik, *Exporting Democracy*, 113.

¹³⁹ Rolf Steininger, Günter Bischof, Michael Gehler (eds.), *Austria in the Twentieth Century*, 200.

¹⁴⁰ *ibidem*, 194.

¹⁴¹ *ibidem*, 201.

¹⁴² Allied Commission for Austria, *International organisation* 4, no. 3 (1950), 534-535.

5.4. Srovnání kontroly obyvatelstva

Ani v jedné ze zemí se neobjevil žádný organizovaný nebo rozsáhlý živelný odpor proti americké či jiné západní okupační správě. Obyvatelstvo bylo v zásadě vyčerpané válkou i represemi svrženého režimu a hlavním problémem mnohých byly spíše základní existenční potřeby jako potraviny, uhlí nebo střecha nad hlavou. Spíše než odpor v zásadě panovala nejistota z budoucnosti, Rakousko, jehož obyvatelé často neakceptovali spojeneckou rétoriku o osvobození země, nevyjímaje. Obavy z chování amerických okupačních jednotek každopádně opadly poměrně brzy. Základní zásobování potravinami a korektní chování okupantů umožnilo, i přes (nepříliš dodržované a později zrušené) zákazy sbratřování s místními, vybudování určité důvěry. Okupační správa však nikdy nebyla brána jako vyloženě přátelská či spojenecká a ve všech zemích bylo dominantní volání po posilování domácí politické reprezentace. Ve všech zemích a zónách Američané zavedli systém cenzury, propagandy a kontroly osnov, médií a novinářů, zároveň skrze média šířili americkou kulturu a americké hodnoty. Zejména v okupovaném Japonsku a Západním Německu před vyhlášením SRN nelze mluvit např. o plné názorové pluralitě.

5.5. Demilitarizace a remilitarizace Japonska

Demilitarizace začala v Japonsku už se začátkem první pokapitulační vlády. Po ustavení okupační moci byly pak během podzimu rozpuštěny generální štáby a velitelství a do konce roku 1945 bylo odzbrojení dokončeno, přičemž proběhlo, vzhledem k rozkladu armády, velmi pokojně.¹⁴³

S tím souvisela i ideologická pacifikace společnosti, a to, vedle samotného katastrofického výsledku války, mj. i prostřednictvím ústavy, která v 9. dodatku deklarovala, že Japonsko se vzdává práva na vedení války a zavrhuje použití vojenské síly při řešení konfliktů, která měla za následek významný odpor veřejnosti vůči následné remilitarizaci.¹⁴⁴

Tu začala připravovat již v roce 1948 okupační správa na základě direktivy z USA, která požadovala, aby se centrum zájmu přesunulo od demokratizace k rekonstrukci a remilitarizaci kvůli sílící hrozbě konfliktu s komunistickými státy.¹⁴⁵ V srpnu 1950, se začátkem korejské války, vrchní velení iniciovalo vytvoření národní policejní rezervy o síle 75 000 mužů, která měla americkou vojenskou výzbroj a stala se v podstatě základem budoucích japonských obranných sil. Sám generál MacArthur v té době soukromě naléhal na vládu, aby zrušila 9. dodatek, který se týkal právě armády.¹⁴⁶ Remilitarizace byla nakonec stvrzena podpisem vzájemné bezpečnostní smlouvy, která zavazovala Japonsko ke směřování k zajištění vlastní bezpečnosti.¹⁴⁷

5.6. Demilitarizace a remilitarizace Západního Německa

Bezprostředně po německé kapitulaci byla rozpuštěna veškerá vojenská organizační struktura Třetí říše a odzbrojeny všechny německé ozbrojené síly, které z tehdejšího

---

¹⁴³ Herbert P. Bix, *Hirohito a vznik moderního Japonska*, 415.

¹⁴⁴ Atsushi Oi, "Rearmament and Japan: Thoughts on a Familiar Bogey," *Asian Survey* 1, no. 7 (1961), 10.

¹⁴⁵ Herbert P. Bix, *Hirohito a vznik moderního Japonska*, 485.

¹⁴⁶ Theodore McNelly, "American Influence and Japan's No-War Constitution," 598.

¹⁴⁷ Peter Duus, *The Cambridge history of Japan*, 158.

pohledu již neměly být nikdy obnoveny. Současně probíhala snaha implementovat do německé společnosti pacifistické ideály.¹⁴⁸ Základní zákon až do roku 1954 právně neukotvoval státní svrchovanost branné moci ani brannou povinnost.¹⁴⁹

S rokem 1950, kvůli zvyšujícímu se napětí mezi SRN a NDR, a zejména se začátkem války v Koreji, ovšem jak ze strany Velké Británie a USA, ale i samotné Spolkové vlády, vzrostl zájem o remilitarizaci země a jejím začleněním do struktur NATO. Důvodem pro USA a Velkou Británii bylo využití vysokého strategického a vojenského potenciálu SRN pro obranu západní Evropy. Západní Německo v těchto strategických kalkulacích mělo naprosto nenahraditelnou roli, což byl mimochodem i hlavní důvod, proč západní mocnosti i spolková vláda odmítly nabídky SSSR ke sjednocení a neutralizaci Německa.¹⁵⁰ Zájemem Spolkové vlády byla vnější bezpečnost země, spíše než samotné vlastnictví armády, díky čemuž byla ochotná německou armádu podřídit nějaké formě evropského velení,¹⁵¹ což bylo zčásti také ústupkem veřejnému mínění.¹⁵² V říjnu 1950 se začalo jednat o Plevénově plánu, projektu Evropského obranného společenství a nadnárodní armády, kdy SRN prohlásila zrušení okupačního statutu a uznání suverenity jako podmínky německé účasti na společné obraně Západní Evropy, které byly západními mocnostmi uznány v podobě Bonnské, neboli Generální, smlouvy z května 1952, která suverenitu SRN podmiňovala členstvím v EOS.¹⁵³

Mezitím bylo v roce 1952 Vysokou komisí vládě SRN povoleno zřízení jednotek pohraniční stráže, které převzaly část úkolů okupačních jednotek.

Jednání o EOS byla v roce 1952 paralyzována kvůli otázce jejího členství v NATO¹⁵⁴ a v srpnu 1954, po odmítnutí francouzského parlamentu jí uznat, padla. Jako náhrada za EOS měla později vzniknout Západoevropská Unie, do které měla SRN, se svou již národní armádou, vstoupit, stejně jako do NATO, aby nabyla účinku mezitím z nutnosti revidovaná Bonnská smlouva. Na základě Londýnské a Pařížské konference na podzim 1954, která zakládala WEU mj. přičleněním SRN a Itálie k Bruselskému paktu, mohla být v květnu 1955 uznána suverenita SRN, která současně vstoupila do struktur NATO. Na základě členství v těchto organizacích byl v lednu 1956 založen *Bundeswehr* a v březnu zavedena branná povinnost a schválen dodatek Základního zákona v otázce armády.

5.7. Demilitarizace a skrytá remilitarizace Rakouska

Rakousko bylo demilitarizováno stejně jako Německo, nicméně rozpuštění ozbrojených sil již nenásledovala společenská pacifikace; tu suplovala teze o Rakousku coby první oběti nacistického Německa, propagovaná poválečnými vládami a podporovaná i okupačními mocnostmi, jejímž integrálním předpokladem muselo být, že Rakušané jako národ nebyly agresory a za válku nemohou.¹⁵⁵

---

¹⁴⁸ Arnold J. Heidenheimer, *The governments of Germany*, 218.

¹⁴⁹ Helmut M. Müller, *Dějiny Německa*, 365

¹⁵⁰ Rolf Steininger, Günter Bischof, Michael Gehler (eds.), *Austria in the Twentieth Century*, 185.

¹⁵¹ Miloslav Novák, *Kancléř Adenauer*, 68.

¹⁵² Arnold J. Heidenheimer, *The governments of Germany*, 219.

¹⁵³ Miloslav Novák, *Kancléř Adenauer*, 73.

¹⁵⁴ *ibidem*, 76.

¹⁵⁵ Rolf Steininger, Günter Bischof, Michael Gehler (eds.), *Austria in the Twentieth Century*, 162-166.

Na konci 40. let považovaly USA Rakousko za strategicky důležité území na hranici Železné opony. Kvůli obavám z komunistických pokusů o destabilizaci země po prohlášení její nezávislosti, výrazně přiživěným komunistickým pučem v Československu, začaly v roce 1948 první tajné zbrojní programy tří západních okupačních mocností, zaměřené na vyzbrojení a výcvik rakouské policie. Mnohem mohutnější programy pak mocnosti zahájily po tzv. "Vídeňském puči," pokusu o generální stávkou vedeném vídeňským dělnictvem na podzim 1950 proti vládním reformám (nešlo tedy o pokus o puč, ačkoliv tak byl na Západě v panice prezentován).¹⁵⁶ Tyto programy už cílily na budování armády.

USA zahrnují Rakousko do Programu vojenské výpomoci (MAP)¹⁵⁷. Jeho lokálním cílem bylo vybudovat do chvíle prohlášení nezávislosti jádro budoucích rakouských ozbrojených sil (*Bundesheer*) a připravit ho zejména na potírání vnitřního nepřitele (v podobném duchu se nesly i programy dalších dvou západních mocností). Plány došly tak daleko, že americká CIA na území západních okupačních zón budovala zbrojnice pro plánovaný partyzánský odboj, ke kterému mělo dojít v případě sovětské invaze. Tyto zbrojní programy byly po dobu okupace drženy v přísně tajnosti a věděli o nich pouze nejvyšší představitelé vlády. Bischof a Kofler výstižně shrnují, že "Západní mocnosti souhlasily s vyklizením Rakouska pouze poté co se ujistili, že jeho nezávislost bude jištěná zbraněmi."¹⁵⁸

I přes oficiální neutralitu obnoveného státu fungovala mezi Rakouskem a Severoatlantickou aliancí čilá spolupráce, i co se týče obranného plánování a výměny informací.¹⁵⁹ USA se s programem MAP i nadále výrazně podílely na zvyšování schopností *Bundesheeru*. Do roku 1962 poskytly, mimo jiné, zbrojní pomoc v hodnotě 100 milionů USD, což znamenalo, že naprostá většina rakouské výzbroje byla amerického původu.¹⁶⁰

5.8. Srovnání otázky ozbrojených sil

Demilitarizace začaly vzápětí po ukončení války, tj. ještě před oficiálním zahájením okupačních správ daných území. Rozpuštění armád proběhlo v zásadě pokojně a bylo následováno demontáží kapacit válečného průmyslu, které byly často obstaveny. V Japonsku a Rakousku na těchto procesech spolupracovaly vlády (Japonsko s demilitarizací začalo z vlastní iniciativy). Důležitým aspektem demilitarizace byla pacifikace společnosti, která probíhala v Německu a Japonsku. Nedílnou součástí toho byly ústavy: Japonská de facto přímo zavrhovala vlastnictví armády, západoněmecký Základní zákon do roku 1954 počítal pouze s dobrovolnickou armádou a pohraničníky, ačkoliv vláda počítala s pozdějším vytvořením ozbrojených sil v rámci mezinárodních struktur. Rakousku se však, s ohledem na spojeneckou linii o této zemi jako první oběti nacismu, podobné snahy o společenskou pacifikaci vyhnuly.

---

¹⁵⁶ Günter Bischof, Anton Pelinka (eds.), *The Americanization/Westernization of Austria*, New Brunswick/Londýn, Transaction Publishers, 2003, 210.

¹⁵⁷ Military Assistance Program, 1949.

¹⁵⁸ Günter Bischof, Anton Pelinka (eds.), *The Americanization/Westernization of Austria*, 211-212.

¹⁵⁹ *ibidem*, 213.

¹⁶⁰ *ibidem*, 216.

V roce 1948 začala studená válka a to pro všechny státy znamenalo obrat v dosavadní politice neutralizace vojenských kapacit. Západní mocnosti v čele s USA rozhodly o intenzivní podpoře obnovení hospodářské životaschopnosti zemí a o jejich opětovné remilitarizaci, což bylo součástí záměru získat v nich příspěvek pro politiku zadržování komunismu. Japonsko s Německem musely modifikovat své ústavy, přičemž u Japonska tomu předcházela významný tlak ze strany USA, který stál i proti tehdy velice pacifistické veřejnosti. Pro SRN byla tato otázka jednodušší, ovšem bylo to zejména tím, že se tehdy počítalo se začleněním jejich jednotek pod mezinárodní velení v rámci Evropského obranného společenství. V Rakousku, i přes obecný konsenzus o jeho státní neutralitě, zatím již probíhala skrytá remilitarizace a výstavba základů budoucích ozbrojených sil, velmi významně podporovaná Spojenými státy.

V důsledku toho vznikly v roce 1952 japonské obranné síly a v roce 1955 německý *Bundeswehr*, začleněný do struktur NATO, a rakouský *Bundesheer*, který, navzdory oficiální neutralitě, s NATO udržoval rozvinuté styky.

6. Transformace hospodářství

6.1. Democratizace hospodářství - Japonsko

Co se týče průmyslu, zdaleka největší podíl na produkci měly rozsáhlé průmyslové koncerny *zaibatsu*. Ty často tvořily kartely či byly samy monopoly a jejich moc velmi výrazným způsobem zasahovala i do politiky. Americká okupační správa v nich viděla důležitého spoluvíníka na rozpoutání války a jejich rozklad byl jedním z hlavních cílů jejich okupační politiky.

Vedení těchto podniků a část vyšších zaměstnanců, často tíhnoucí k militarismu,¹⁶¹ bylo propuštěno již v říjnu 1945, v dubnu 1946 pak vznikla komise pro reorganizaci. V dubnu 1947 přijala vláda antimonopolní zákon zřizující Komisi pro ochranu hospodářské soutěže. Komise pro reorganizaci v červnu 1947 předložila seznam 87 monopolních podniků, na jehož základě byly dvě tyto společnosti zrušeny, 28 bylo rozděleno do řady dceřiných společností a 57 byla odčerpána část jejich kapitálu. Další 18 společností bylo zrušeno na základě zákona z prosince 1947 o eliminaci nepřiměřené koncentrace ekonomické síly.¹⁶²

Díky těmto opatřením se koncentrace kapitálu značně zmenšila a byl otevřen prostor pro vznik menších firem a růstu konkurence. Koncerny *zaibatsu* ale nebyly rozloženy všechny a úplně. Koncem 40. let se změnou kurzu politiky USA k posílení Japonska a vybudování silného spojence v Asii bylo od rozkládání monopolů upuštěno. Část konglomerátů *zaibatsu* byla dokonce později potichu obnovena¹⁶³ a dokonce se do nich měli možnost vrátit propuštění zaměstnanci obvinění z militarismu.¹⁶⁴ Bylo to do velké míry dáno i přetrvávající japonskou mentalitou pospolitosti a loajality, kdy i po

---

¹⁶¹ Peter Duus, *The Cambridge history of Japan*, 178.

¹⁶² *ibidem*, 497.

¹⁶³ *ibidem*.

¹⁶⁴ *ibidem*, 178.

formálním rozložení společností přetrvaly mezi jejich nástupci pevné kontakty na všech úrovních firemní hierarchie.¹⁶⁵

V otázce zemědělství americká okupační správa po Japonsku požadovala zejména provedení pozemkové reformy. Již před direktivou z vrchního velení ovšem iniciativu uchopila japonská vláda a navrhla zabavení veškeré šlechtické/statkářské půdy nad 5 Ha, kterou sami neobdělávali. Vrchnímu velení ovšem tento rozsah nestačil a připravila mnohem radikálnější verzi, která umožňovala vládě zabavit statkářům veškerou pronajímanou půdu a veškerou obdělávanou půdu nad 1 Ha (Na ostrově Hokkaidó nad 3 Ha) za fixní ceny, a následně jí přerozdělit. Dále byly určeny cenové stropy pro pronájem půdy. Rozděleno bylo celkem 80 % půdy a počty jejích nájemců tím poklesly ze 39 % zemědělsky aktivního obyvatelstva na 12 %. Tento zásah se brzy projevil na zvýšené zemědělské produkci.¹⁶⁶

Došlo díky tomu k politické stabilizaci venkova, který nesl hlavní nápor válečné a poválečné populační migrace, a k mírnému nárůstu tamní životní úrovně, zároveň pak se zbavením šlechty moci.¹⁶⁷

6.2. Demokratické hospodářství - Západní Německo

V Německu existovala relativně malá skupina velmi vlivných koncernů, často sdružených do kartelů, a bank, které ovládaly velkou většinu průmyslové produkce země. I jejich rozklad byl jedním z cílů okupačních mocností v otázce rekonstrukce německé ekonomiky v roce 1947.¹⁶⁸ Nicméně zdejší kartely i po válce během okupace zůstaly vlivnými silami ovlivňujícími z pozadí politické dění, zejména v Hospodářské a Zemské radě Bizonie, a dále od roku 1949 ve spolkovém parlamentu.¹⁶⁹

Pokusy o jejich eliminaci se mýjely požadovaným účinkem, a to až do roku 1957, kdy se v tehdy již suverénní SRN podařilo parlamentem protlačit efektivní zákon proti kartelům, který tento problém řešil.¹⁷⁰ Problém patrně vězí ve větším faktickém vlivu německých představitelů na politiku v okupačních zónách, ve spojení s výraznou snahou okupační správy zapojit tyto politiky do procesu transformace západních částí Německa, která se objevila se vznikem Bizonie.¹⁷¹ Ovšem jedná se pouze o domněnku, kterou nemohu dokázat. V Německu tak během okupace demokratizace průmyslu neuspěla.

Ve věci demokratizace zemědělství hrála hlavní roli pozemková reforma. Ta byla na území Západního Německa zpočátku připravována a okupační mocnosti jí považovaly za nutnou, nicméně v západních okupačních zónách toto přesvědčení přestalo platit již v roce 1945, kdy Sověti zahájili radikální pozemkovou reformu ve své okupační zóně, což vyvolalo po celém Německu protesty zemských politiků. Pro okupační mocnosti se tím

---

¹⁶⁵ Joshua Muravchik, *Exporting Democracy*, 100.

¹⁶⁶ Peter Duus, *The Cambridge history of Japan*, 171.

¹⁶⁷ Joshua Muravchik, *Exporting Democracy*, 100.

¹⁶⁸ Helmut M. Müller, *Dějiny Německa*, 352.

¹⁶⁹ Arnold J. Heidenheimer, *The governments of Germany*, 39.

¹⁷⁰ *ibidem*.

¹⁷¹ Helmut M. Müller, *Dějiny Německa*, 338.

místní pozemková reforma stala ideologicky závadnou a rozhodly se jí neprovádět,¹⁷² aby si, pokud možno, zachovaly už tak nalomenou podporu německé veřejnosti.¹⁷³

6.3. Demokratické hospodářství - Rakousko

Rakousko nebylo před válkou silným hráčem na poli průmyslu a podstatná část ekonomiky závisela na zemědělství. S anšlusem přišla vlna industrializace, která přinesla zejména do nynějších západních zón významné průmyslové kapacity, organizované do velkých koncernů řízených většinou říšskými Němci, často členy NSDAP.¹⁷⁴ Většina z nich s koncem války uprchla ze země a podniky tak nebyly nikým spravovány.

Vláda je v roce 1946 začala znárodnovat a do roku 1947 bylo do státního vlastnictví převedeno celkem 70 podniků a 3 největších bank v zemi. Státní sektor se tak rozrostl až na čtvrtinu veškerého průmyslu v zemi. Tyto podniky pak byly řízeny úředníky jako akciové společnosti. Rakousko tím položilo základ pro pozdější markantní posilování ekonomiky země a udržování její stability.¹⁷⁵

V oblasti zemědělství nebyla žádná významnější reforma nutná. Již z období před válkou byl venkov dostatečně stabilní, když rolnictvo spravovalo přes 90 % orné půdy.¹⁷⁶

6.4. Rekonstrukce hospodářství - Japonsko

Po konci války se Japonsko dostalo do hluboké inflace a stagnace ekonomiky, v oběhu bylo enormní množství peněz a vláda musela situaci řešit kontrolou cen, zavedením daně z majetku a omezováním výběru hotovosti z bankovních účtů k posílení důvěry v japonský jen, tato opatření ovšem nebyla příliš úspěšná. Dalším problémem byla destrukce značné míry průmyslových kapacit a infrastruktury.¹⁷⁷ Velkým problémem však nebyla nezaměstnanost. V roce 1945 sice existovala 13 milionová armáda nezaměstnaných tvořená demobilizovanými vojáky, dělníky zbrojovek a civilisty navrátilivšími se z pevninské Asie, nicméně ta byla do roku 1947 pohlcena zemědělským sektorem a uhelnými doly. Problémem byla v tomto ohledu spíše podzaměstnanost.¹⁷⁸

Zejména právě průmysl se nacházel ve velmi svízelné situaci. Část kapacit byla obstarána pro potřeby plnění reparací. Přísun surovin nebyl ani stálý ani dostačující, s ohledem na ztrátu množství zdrojů ve svém bývalém impériu. Navíc byl mnohem složitější zahraniční obchod, který byl pod kontrolou okupační správy. Prvním krokem vlády proto bylo zahájení zásobování průmyslu surovinami zejména z vlastních zdrojů, nejvíce pak z těžby uhlí a vlastní výroby oceli (od obou bylo zčásti upuštěno s otevřením Japonska mezinárodnímu trhu).¹⁷⁹ Dále se ukázalo jako nutné zahájit programy dotací klíčových průmyslových odvětví. Bylo to v období přeorientování okupační politiky k japonské soběstačnosti, proto byla tato odvětví vrchním velením povolena. Díky tomu se

---

¹⁷² Edgar Wolfrum, *Zdařilá demokracie*, 30.

¹⁷³ ibidem, 27.

¹⁷⁴ Václav Veber, *Dějiny Rakouska*, 559.

¹⁷⁵ ibidem, 559.

¹⁷⁶ ibidem, 484.

¹⁷⁷ Peter Duus, *The Cambridge history of Japan*, 162.

¹⁷⁸ Masahiro Takada, *Japan's Economic Miracle: Underlying Factors and Strategies for the Growth*, 1999, <http://www.lehigh.edu/~rfw1/courses/1999/spring/jr163/Papers/pdf/mat5.pdf>, 5.

¹⁷⁹ Peter Duus, *The Cambridge history of Japan*, 500.

podářilo etablovat zejména chemickému a těžkému průmyslu, které se staly i bez rozšiřování kapacit největšími tahouny japonské ekonomiky v 60. letech.¹⁸⁰

USA, v rámci snahy podpořit Japonsko v hospodářském obrození, motivovaného zejména změnou kurzu s rostoucím napětím začínající studené války a snahou omezit vlastní výdaje v zemi, vyslaly v roce 1948 do země bankéře Josepha M. Dodge, který měl napomoci se zvládnutím zdejší inflace a s dalším ozdravováním ekonomiky. Dodge stál v čele těchto reforem, jejichž program vešel ve známost jako *Dodge line*. Vyvolal umělou deflací ke sražení inflace, jejímž následkem byl pokles platů až o 50 % a nárůst počtu nezaměstnaných o 1 milión. V zájmu stabilizace měny navázal jen na dolar v kurzu 1:360.¹⁸¹ Následně nechal provést řadu liberálních ekonomických reforem, jimiž mj. omezil státní zásahy do hospodářství, zastavil další půjčky z amerických fondů pro rekonstrukci, zrušil státní kontrolu zahraničního obchodu a zavedl systém fixního směnného kurzu a vyrovnaný rozpočet. Následkem těchto poměrně drastickým reformám se podařilo Japonsko do značné míry postavit hospodářsky a finančně zpět na vlastní nohy bez nutnosti dalších amerických zásahů.¹⁸²

Významný podíl na úspěchu Dodgeových reforem měl ekonomický rozmach spojený s korejskou válkou (*The Korean War Boom*). Ten byl zapříčiněn dočasným obrovským navýšením příjmů v amerických dolarech, které umožnily navýšení importu až o 100 %, z čehož těžily početné a významné podniky závislé na dovozu surovin. Ty tak mohly až zdvojnásobit svou produkci, zároveň měly mnohem více prostředků k modernizaci a navýšení svých produkčních kapacit. Během korejského boomu došlo ke konečnému ozdravení a stabilizaci japonské ekonomiky.¹⁸³

6.5. Rekonstrukce hospodářství - Západní Německo

V Německu byla válečná destrukce všudypřítomná. Říšská marka obrovskou inflací téměř ztratila veškerou svou hodnotu,¹⁸⁴ vlivem přílivu téměř 10 miliónů uprchlíků ze střední Evropy a východu Německa ještě klesala už tak velmi nízká zaměstnanost,¹⁸⁵ řada podniků byla zničena nebo obstavena pro potřeby reparací, a k tomu byl uvalen zákaz na produkci ve strategických průmyslových oblastech, např. Porúří bylo pod mezinárodní kontrolou. Dále, zemědělská produkce z velké části nestačila na pokrytí potřeb obyvatelstva, zejména toho ve městech (Ještě v roce 1948 byla zemědělská produkce Bizonie na úrovni pouhých 51 % předválečné úrovně).¹⁸⁶ Okupační politika USA, stejně jako dalších mocností, v této době byla k hospodářství ve vztahu trestajícím,

---

¹⁸⁰ Peter Duus, *The Cambridge history of Japan*, 501.

¹⁸¹ *ibidem*, 177.

¹⁸² Masahiro Takada, "Japan's Economic Miracle: Underlying Factors and Strategies for the Growth," Lehigh University, 1999, <http://www.lehigh.edu/~rhw1/courses/1999/spring/ir163/Papers/pdf/mat5.pdf> (přístup 13. května 2015), 10.

¹⁸³ *ibidem*, 11-12.

¹⁸⁴ Mary Fulbrook, *Dějiny moderního Německa: od roku 1918 po současnost*, 124.

¹⁸⁵ Lothar Komp, "How Germany financed its postwar reconstruction," *Executive Intelligence Review* 26, no. 26, (1999), 1.

¹⁸⁶ David R. Henderson, "German Economic Miracle," Library of Economics and Liberty, <http://www.econlib.org/library/Enc/GermanEconomicMiracle.html> (přístup 13. května 2015).

tj. primárním úkolem jejich okupační zóny bylo odvádět reparace.¹⁸⁷ K tomu se přičítají i náklady odváděné na udržování okupačních správ mocností.¹⁸⁸

Tento kurz se změnil v roce 1948, kdy již bylo zřejmé, že Německo se nepodaří sjednotit a že jeho západní část bude potřebná v začínající studené válce; Spojené státy, vedle ostatních západních mocností, totiž začaly cítit potřebu nových spojenců, ať ekonomických, tak i vojenských. V jejich strategických plánech tak začalo západní Německo figurovat úplně jiným způsobem než doposud, a americké záměry se stočily ke snaze rekonstruovat jeho hospodářství a zajistit tak ekonomickou i politickou stabilitu země, kterou si Američané přáli mít ve svém táboře. Pro obnovu hospodářství byla nejdřív nutná měnová reforma. Ta byla naplánována americkým finančníkem Josephem M. Dodgem a počítala až s drastickým, až 90% rozdílem hodnot mezi novou a starou měnou.¹⁸⁹ Její provedení však již měl v kompetenci západoněmecký úřad pro hospodářství Bizonie. Její tehdejší ředitel, Ludwig Erhard, pozdější první ministr financí SRN, měnovou reformu provedl v mírnější podobě v noci na 21. června 1948 (měnová reforma se vztahovala na všechny tři zóny, tedy i na francouzskou¹⁹⁰). Říšská marka byla nahrazena německou markou.¹⁹¹ Měnová reforma měla za následek rapidní oživení ekonomického života země, včetně produkce.

Nová měna získala prakticky vzápětí důvěru, která Západnímu Německu umožnila přijetí do Organizace pro evropskou hospodářskou spolupráci a participaci na Marshallově plánu, který zaštiťovala. Západnímu Německu byla v rámci něj a dalších podpůrných programů dodána pomoc ve výši přibližně dvou miliard USD, což činilo přibližně 5 % německých příjmů v daném období.

Na další vývoj měl pak už zásadní vliv právě Erhard, který v Bizonii začal s radikální decentralizací a liberalizací ekonomiky s cílem zavést sociálně-tržní hospodářství.¹⁹² Při tom mimochodem překročil své pravomoci, když v zájmu liberalizace systému poptávky po zboží a růstu nabídky uvolnil limity produkce, zrušil kontrolu cen a eliminoval přidělový systém.¹⁹³

Díky pevné měně, obnovení výroby v do té doby obstavených továrnách, přílivu investic skrze Organizace pro evropskou hospodářskou spolupráci, kvůli nízké daňové zátěži, absenci nutnosti dotovat finančně zaostalejší východní regiony, relativní mírnosti odborů a velké zásobě levné a kvalifikované pracovní síly s velkým nasazením,¹⁹⁴ zejména díky migraci z východu, ovšem i kvůli začátku války v Koreji, která donutila ostatní státy opět využít část svých mírových kapacit na vojenskou výrobu a velmi tak posílila poptávku po civilním zboží z pacifikované SRN, která se tak již v roce 1952 stala nejsilnějším evropským exportérem, bylo umožněno to, co se později začalo nazývat *Wirtschaftswunder*, německý hospodářský zázrak. Již v roce 1949 překročila produkce předválečné hodnoty a do roku 1957 byla dvojnásobná. Růst byl v této době až 10 %

---

¹⁸⁷ Mary Fulbrook, *Dějiny moderního Německa: od roku 1918 po současnost*, 125-126.

¹⁸⁸ David R. Henderson, "German Economic Miracle."

¹⁸⁹ Miloslav Novák, *Kancléř Adenauer*, 48.

¹⁹⁰ David R. Henderson, "German Economic Miracle."

¹⁹¹ Mary Fulbrook, *Dějiny moderního Německa: od roku 1918 po současnost*, 127.

¹⁹² Helmut M. Müller, *Dějiny Německa*, 362.

¹⁹³ *ibidem*, 334.

¹⁹⁴ Arnold J. Heidenheimer, *The governments of Germany*, 41.

ročně.¹⁹⁵ Jestliže v roce 1948 dosahovaly počty nezaměstnaných kritických hodnot, v roce 1954 naopak nestačily poptávce po pracovní síle.¹⁹⁶

6.6. Rekonstrukce hospodářství - Rakousko

Rakouské hospodářství co se týče kapacit vzešlo z války v lepším stavu než v jakém do ní vstoupilo. Po dobu společného státu Německo investovalo značné prostředky do rakouské industrializace a dopravní infrastruktury, a to zejména v západní části země.¹⁹⁷ I přes značné ztráty následkem bombardování a postupu front na tuto vlnu po válce západní Spojenci mohli navázat.¹⁹⁸ Hospodářství přesto potřebovalo významnou zahraniční pomoc, které se zhostily zejména USA, které okupovanému Rakousku v souhrnu poskytly finanční, surovinovou a jinou pomoc v hodnotě až 1,5 miliardy USD.¹⁹⁹

Problémem pro rakouské hospodářství byly i poválečné události, konkrétně až padesátiprocentní deficit v zemědělské produkci v roce 1946, velice slabý obnovený šilink, nucené hrazení nákladů na udržování okupačních sil a sovětské získávání reparací ze své okupační zóny (Sovětský svaz byl jedinou mocností která měla zájem získávat reparace z Rakouska) a v neposlední řadě i v následujících letech se navracející váleční zajatci.²⁰⁰

Zejména potravinová krize a s ní spojená zhoršující se platební bilance Rakouska podnítila potravinovou a ekonomickou pomoc z USA v letech 1946-1947, stejně jako OSN v rámci programu UNRRA (United Nations Relief and Rehabilitation Administration), na který v letech 1948-1952 navázal Marshallův plán. Ten byl pro Rakousko velmi důležitý, Bischof dokonce usuzuje, že Rakousko z něj vytěžilo nejvíce ze všech účastníků se států.²⁰¹ Díky němu byl ozdraven průmysl, turismus, proběhly významné energetické projekty a během 50. let byla narovnána platební a obchodní bilance.²⁰²

Toto byla externí opatření. Na domácí scéně však byly ozdravné procesy v rukou rakouské vlády. Mezi nejvýznamnější patří měnové reformy vlád Leopolda Figla a později Julia Raaba. První se uskutečnila v roce 1947 a další čtyři do roku 1950. Šlo vždy o široké dorovnání mezd na úroveň cen a probíhaly ve spolupráci s odbory. Tato řešení však nebyla dlouhodobě udržitelná a bylo potřeba radikálnější změny.²⁰³ Ta přišla s novým ministrem financí v Raabově vládě Reinhardem Kamitzem v roce 1951. Kamitz zavedl nová úsporná opatření a významně zvedl diskontní sazbu centrální banky, čímž připravil prostor pro co nejširší využití hospodářské pomoci, která Rakouskou ekonomiku postavila na nohy, a připravil tak půdu pro rakouský "hospodářský

---

¹⁹⁵ Arnold J. Heidenheimer, *The governments of Germany*, 37.

¹⁹⁶ ibidem, 40.

¹⁹⁷ Steininger, Günter Bischof, Michael Gehler (eds.), *Austria in the Twentieth Century*, 228.

¹⁹⁸ Günter Bischof, Anton Pelinka (eds.), *The Americanization/Westernization of Austria*, 205.

¹⁹⁹ Rolf Steininger, Günter Bischof, Michael Gehler (eds.), *Austria in the Twentieth Century*, 187.

²⁰⁰ ibidem, 169.

²⁰¹ ibidem.

²⁰² ibidem, 179.

²⁰³ Rudolf Klier, "From Control To Market- Austria's Experience In The Post-War Period," *Oesterreichische Nationalbank*, http://karl.aiginger.wifo.ac.at/fileadmin/files_aiginger/publications/From_Control.PDF (přístup 13. května 2015).

zázrak.²⁰⁴ Rostoucí síla ekonomiky, která se již v roce 1949 dostala na předválečnou úroveň,²⁰⁵ se projevila i na míře nezaměstnanosti, která v 60. letech klesla na naprosté minimum.²⁰⁶

Navzdory obrovskému množství přijímané pomoci, zejména ze strany USA, si Rakousko udržovalo značnou nezávislost v rozhodování o ekonomických otázkách a nepřipouštělo, aby USA výměnou za dotace požadovaly zavedení západní tržní ekonomiky. Vláda zavedla sociálně-tržní model hospodářství a tudíž si nad ekonomikou, obchodem a investicemi udržovala dále poměrně značnou kontrolu, zachovávající linii vysokého sociálního standardu a stabilního pozvolného ekonomického růstu. Vlády přitom využívaly toho, že USA nemohly omezit přísun pomoci vzhledem k probíhajícím rekvizicím obstaveného hospodářského inventáře Sověty v jejich zóně a potřebě je vyrovnávat (USA chtěly k Rakousku přistupovat jako k jednotnému celku, Marshallův plán tedy pokrýval i sovětskou zónu).²⁰⁷

6.7. Shrnutí

Hospodářství Japonska, Německa a Rakouska prošla během okupace dvojí proměnou. První byla demokratizace. Ve věci demokratizace průmyslu šlo ve všech třech případech zejména o snahu o rozložení kartelů a velkých a mocných firem, které ovládaly významný podíl celkové průmyslové produkce, čímž omezovaly hospodářskou soutěž, a byly i (v případě Rakouska potenciálně) významnou vlivovou a nátlakovou skupinou. V zemědělství bylo hlavním cílem zbavení moci velkostatkářů a zemské šlechty.

Co se lišilo byla míra vlivu USA a okupační správy na transformační proces a i míra úspěchu. Okupační správa se na transformaci nejvýznamněji podílela v Japonsku, kde rozklad průmyslových koncernů *zaibatsu* iniciovala a dohlížela na něj, a nakonec jej nechala zastavit. Japonská vláda přitom do rozhodování nezasahovala a pouze vykonávala příkazy. Po ukončení okupace byly některé rozdělené společnosti obnoveny. V Západním Německu byla situace podobná, nicméně německé orgány vývoj ovlivňovaly podstatně více, z čehož koncerny obecně těžily, neboť i u nové politické reprezentace si udržely vliv. Za dobu okupace se tak tyto společnosti nepodařilo ani rozložit ani je zkrotit. Naopak v Rakousku šla demokratizace poměrně hladce a úspěšně. Důvody byly dva: Za prvé předválečná převážně zemědělská orientace hospodářství země a výstavba významnějších průmyslových kapacit a tvorba koncernů až po anšlusu. To znamenalo, že tyto podniky nebyly nijak hluboce integrovány do místního hospodářství ale byly jakousi jeho autonomní součástí. Za druhé pak mohl hrát určitou roli fakt, že většina lidí na vedoucích pozicích s koncem války z Rakouska utekla. Rakouským vládám (jež proces iniciovala a provedla) tak nestálo při získávání kontroly nad těmito kapacitami nic v cestě.

Demokratizace zemědělství proběhla prakticky jen v Japonsku, kde byla z iniciativy okupační správy (ovšem s podílem japonské vlády) provedena rozsáhlá a přísná pozemková reforma. V Západním Německu byla reforma počátku okupačními

---

²⁰⁴ Carvel de Bussy, "Some Aspects of Austro-American Economic Relations following the Two World Wars," *Modern Austrian Literature* 20, no. 3 (1987), 225.

²⁰⁵ Václav Veber, *Dějiny Rakouska*, 559.

²⁰⁶ Vít Hloušek, *Konflikt vs. konsenzus*, 156.

²⁰⁷ Günter Bischof, Anton Pelinka (eds.), *The Americanization/Westernization of Austria*, 206-209.

mocnostmi plánována, nicméně téma se v zemi stalo ideologicky problematické když pozemkovou reformu ve své zóně provedli Sověti. V Rakousku nebyla pozemková reforma zvažována vůbec, neboť již dřívější stav rozdělení půdy byl výrazně ve prospěch rolnictva a tedy uspokojivý.

Druhou proměnou, kterou si hospodářství musela projít, byla poválečná rekonstrukce. Všechny státy se potřebovaly vypořádat s obnovou zničených měst, hospodářských kapacit i infrastruktury, musely stabilizovat a oživit kolabující měnu, obnovit průmyslovou produkci, postarat se o armády nezaměstnaných a všechny odváděly reparace. Německo a Rakousko se potýkaly s naprosto nedostačující zemědělskou produkcí. Tyto faktory pochopitelně nepředstavitelně zatěžovaly ekonomiky těchto zemí. Okupační politika mocností ve vztahu k zejména německému a japonskému hospodářství byla zpočátku trestající, to znamenalo, že rekonstrukce nebyla jejich hlavním cílem, tím byly reparace. Nicméně nejpozději do roku 1948 se tento přístup alespoň u západních spojenců, s významným podnětem ze strany USA, změnil. Důvodem byla zejména začínající studená válka a potřeba co největšího počtu životaschopných spojenců (tento přístup se týkal i Rakouska, ačkoliv se počítalo s jeho neutralitou, USA se pokoušely zabezpečit, aby ta byla prozápadní²⁰⁸).

Rekonstrukce a oživení hospodářství Německa a Japonska spojuje jméno Josepha M. Dodge, amerického finančníka, který pro obě země vytvořil programy stabilizace a oživení měny a nastartování hospodářského růstu. V Japonsku měl prakticky volnou ruku a drastickými reformami přivedl zemi k liberálnímu modelu hospodářství, které se v první polovině 50. let postavilo plně na vlastní nohy. V Západním Německu je jeho příspěvek menší. Dodge se zde podepsal na plánování měnové reformy, ta však již byla provedena německými orgány a v mírnější než předkládané verzi. Němci v další rekonstrukci převzali iniciativu a na rozdíl od Japonska (a od amerických představ) začali zavádět systém sociálně-tržního, spíše než plně liberálního hospodářství. Přitom se neobávali ani překračování svých pravomocí definovaných okupačními mocnostmi. V Rakousku byla opět iniciativa v rukou rakouských vlád, i přes americkou snahu využívat svojí rozvojovou pomoc k prosazování svých představ v podobě reforem. Hlavní snaha o ozdravení hospodářství začala už v roce 1947 s první ze série provizorních měnových reforem a gradovala v roce 1951, kdy již ozdravená (stejně jako v Německu sociálně-tržní) ekonomika překonala předválečná čísla produkce. Na rozdíl od Japonska se rekonstrukce dále spoléhala na zahraniční finanční podporu, přičemž stejně jako Německo do určité míry těžilo z programů UNRRA a Programu evropské obnovy (Marshallova plánu), které částečně vyrovnávaly poválečnou hospodářskou krizi.

Všechny tři ekonomiky po skončení okupace dále rostly a zaznamenaly významné ekonomické boomy, zejména v SRN a Japonsku podpořené probíhající korejskou válkou.

---

²⁰⁸ viz kapitola 4.7

Závěr

Výsledky výzkumu odhalují významné odlišnosti v uplatňování politik USA v Německu, Rakousku a v Japonsku, přičemž ze zde uvedených kategorií a podkategorií lze vypočítat jisté, na první pohled možná ne ihned zjevné, charakteristické rysy, které na někdy rozdílný vývoj měly vliv, přičemž největší význam přiřkládám obecnému charakteru vedení okupační správy.

Zamýšlené cíle okupace a vůbec plány na celkové naložení s územím se v americkém plánování pro každý ze tří států v některých ohledech velmi lišily. Ačkoliv měl každý z nich být zejména demilitarizován, pacifikován, zbaven válečných zločinců, demokratizován a stabilizován, byly znatelné rozdíly v plánech o naložení se státem jako takovým. Brzy byla nalezena shoda na tom, že Rakousko má být obnoveno jako samostatný stát, a podobně tomu bylo u Japonska, které mělo být "pouze" zbaveno území, kterých se násilím zmocnilo. U Německa ovšem prakticky až do konce války zůstávala ve hře možnost jeho rozdělení na několik samostatných států.

Základem pro okupaci bylo ustavení okupační správy. V Německu a Rakousku se Američané kromě kontroly své zóny chopili i místa ve vrcholném koordinačním orgánu čtyř okupačních mocností, který měl zajistit udržení jednotného vývoje země, v Japonsku pak měli kontrolu prakticky jen pro sebe. Co se ale zejména lišilo byl způsob výkonu okupace. V Japonsku, ačkoliv nadále fungovala instituce japonské vlády, měly okupační orgány po celou dobu své přítomnosti zásadní vliv a poslední slovo na vývoj země. V Německu byl výkon okupace zpočátku dokonce pod přímým vedením okupačních orgánů, postupně se však znovu etablovala německá politická reprezentace, která postupně přebírala pravomoci pod sebe. Nejměrnější režim pak zažívalo Rakousko, kde byla nedlouho po ukončení války uznána domácí vláda, která v půlce roku 1946 převzala velkou většinu pravomocí spojených s vývojem země.

Bez ohledu na model okupační správy mělo ve všech zemích dojít k hlubokým a zásadním reformám a k vypořádání se s nedávnou minulostí, na čemž se Američané, spolu s ostatními, zejména západními mocnostmi více i méně podíleli. První oblastí, které se tato opatření dotkla, byla společnost, která musela být zaprvé zbavena lidí spojených s minulým režimem a celkově očištěna a vybavena pokud možno obecně přijímanými demokratickými hodnotami. Vliv USA byl ve všech zemích poměrně značný, jednak kvůli tlaku či samostatnému iniciování trestních tribunálů a soudů pro zločince a podporovatele režimů, dále však i šířením americké populární kultury, cenzurou a propagandou, nebo i samotnou přítomností a tvořením protiváhy opačným tendencím, což se ukázalo jako důležité zejména v Rakousku.

Prvotním způsobem konečného předejití možnosti opětovného vojenského ohrožení ze strany poražených států byla jejich demilitarizace, jak ve smyslu armády, tak průmyslu, mentality a dalších aspektů, která byla naplněna všude s případným zapojením všech okupačních mocností. Nicméně se změnou světové bezpečnostní situace se začátkem studené války musel být tento přístup otočen o 180 stupňů, směrem k opětovnému vyzbrojení poražených zemí i Rakouska vlastními vojenskými silami. Páteří a hlavní pohonnou jednotkou se zde staly Spojené státy, které poskytly armádám formu, metody a značnou část jejich vybavení.

Předcházení případnému novému vojenskému ohrožení ze strany poražených zemí bylo však předcházeno i systémovými změnami, reformou ústavního pořádku vytvořením nových ústav s řadou pojistek proti zneužití moci a dále pak zejména decentralizací země přenesením velké části moci na nižší samosprávné celky. Tyto reformy probíhaly pouze v Západním Německu a Japonsku, v Rakousku nebyly považovány za potřebné. Vliv USA je patrný zejména v případě japonského zřízení, a to velmi významně. Japonská ústava byla Američany prakticky nadiktována. V Západním Německu se USA omezily spolu s ostatními západními mocnostmi pouze na předložení požadavků západoněmeckým politickým představitelům, kteří dokument následně samostatně vypracovali, a na následné schválení.

Poslední oblastí, kterou se práce zabývá, je transformace hospodářství. Ta byla kromě demilitarizace demokratizována, pod kterýmžto pojmem se skrývá nutná dekartelizace průmyslu a, v případě Japonska, pozemková reforma v zemědělském sektoru, a prošla poválečnou rekonstrukcí. Nejvíce je vliv USA vidět opět v Japonsku, kde byl proces demokratizace pod jejich přísným a důsledným dohledem zdárně završen, i když po ukončení okupace došlo k jeho částečnému zvrácení. Němcům a zejména Rakušanům byla dána příležitost do dekartelizace zasahovat podstatně více a v případě Rakouska šlo o jednoznačný úspěch. V Německu se však podařilo kartely zlomit až po ukončení okupace. Rekonstrukce hospodářství nese významnou americkou stopu zejména v Německu a Japonsku. USA se do značné míry podílely na potlačení inflace a oživení financí návrhy měnových reforem a dalších opatření, zároveň, poskytovaly poměrně štědrú podporu opravě a rozvoji průmyslu a obchodu v podobě programů na podporu rekonstrukce. Tyto programy se vztahovaly i na Rakousko, kde však větší část zásluh za obnovení ekonomiky drží rakouské vlády. Každopádně americký podíl na poválečné hospodářské rekonstrukci přispěl k pozdějším ekonomickým boomům, které země potkaly.

Summary

The results of the study reveal some interesting differences in implementation of occupation politics of the USA in Germany, Austria and Japan. It is possible to identify a number of characteristics that determined the differences of the courses and outcomes of the particular occupations. The most influential variable seems to be the sole character of the occupation rule.

The intended aims of the occupations and the plans on the topic of future dealing with the territories under US control in general have differed greatly for the particular states. Although all of them were to be demilitarized, pacified, democratized, stabilized and have the war criminals punished, there were significant dissimilarities among the plans on the future of the existence of those states as such. There was general agreement among the Allied powers that Austria shall be restored as an independent country, Japan was to be deprived of the occupied or annexed territories, but the mainland was safe. The fate of Germany, however, remained unclear until the very end of the war in Europe, until when the plans on dissolving it into a number of smaller states was still regarded as an option.

The basis for the occupation was an establishment of the occupation authority. In Germany and in Austria the Americans acquired control over its zones and also took part in the coordination bodies with an authority over the whole countries. In Japan, the control was practically fully in their possession. What was the main difference, however, was the way of the execution of occupation power. In Japan, although the local government still present as an institution, the US have assembled and almost all of the power themselves, using the government merely as a passive executor of their will, not giving almost any opportunity for the Japanese to intervene or influence the American policies and practice. West Germany had even been placed under direct control, meaning that there wasn't any German representatives in charge of anything. The credible political representation of the West Germany, however, soon arose and started to gain parts of the power from the occupiers. In Austria, the government was generally recognized soon after the war and in 1946 it gained control over almost all of the responsibility over the country's headings.

Regardless the model of the occupation authority over these countries, deep and fundamental reforms were undertaken to deal with the near past. The USA have participated, more or less, on these changes. The first field to cope with was the case of societies. They had to be gotten rid of the elements linked to the former regimes and to be generally cleansed and equipped with, if possible, generally accepted democratic values. The influence of the USA on this was substantial, especially for the pressure on or even initiation of the tribunals and trials to deal with the criminals and supporters of the overthrown regimes, spreading the US culture, propaganda and maintaining censorship, or even simply for their sole presence that helped to balance the power of the Soviet union, which was apparent especially in Austria.

There was an important necessity for all the occupation powers to prevent the possibility of repeated aggression coming from the occupied countries. The way to achieve that was through demilitarization, of all: the army, the industry and the society. However, with the changes of the global security situation on the eve of the Cold War, there was a strong need for the west, and especially for the US, to reverse this course in

the case of military. The remilitarization of the countries, including Austria, had to take place. The USA played crucial role in this process, providing overwhelming majority of arms, know-how and form.

The prevention of the new conflict provoked by either Germany or Japan didn't restrict on demilitarization. A fundamental constitutional reform was needed. The reforms of the former constitutions were seen as not sufficient and new ones had to be created, with various safeties implemented to challenge possible attempts to seize and abuse the power of the country. Another major means were through effective decentralization of the countries. These reforms didn't take place in Austria, as they weren't perceived as needed. The influence of the USA is apparent especially in the case of Japan, where the constitution was basically created by Americans and imposed on Japanese, with only very limited consultation, if any. In West Germany the US authorities, along with others, restricted themselves to presentation of the requirements and approval, while all the actual work was done by the Germans.

The last field that this work inquire is the case of transformation and reconstruction of the economies. The transformation encompasses the demilitarization and also the democratization, meaning land reform in Japan and decartelization in all the countries. Again, the USA were most strongly engaged in the situation in Japan, initiating and pushing forward the land reform and decartelization and succeeding in these, although after the end of the occupation some revisions took place. In West Germany and especially in Austria the local representatives had much more influence on these politics, and in Austria this was a major success. In Germany, however, the decartelization was sufficiently finished only few years after the end of the occupation. The reconstruction carry a significant trails of the US influence in Germany and Japan, however the Austria is not excluded either. The USA provided an expertise to tackle the inflation and to stabilize and revitalize the finances of the states, especially in Germany and Japan. The USA also provided not insignificant amount of aid to reconstruct, revitalize and further develop the industry and trade. These programs included Austria as well. This American support contributed to the later economic booms that took place in all three of the countries.

Seznam literatury

Primární literatura

- France-United Kingdom-United States, "Occupation Statute for Germany," *The American Journal of International Law* 43, no. 4 (1949).
- Německé Národní shromáždění, *Výmarská ústava*, překl. Howard Lee McBain, Lindsay Rogers, Výmar, 1919, http://www.zum.de/psm/weimar/weimar_vve.php (přístup 20. 2. 2014).
- State-War-Navy Coordinating Committee, *Politico-Military Problems In The Far East: United States Initial Post-Defeat Policy Relating To Japan* Washington, DC: State-War-Navy Coordinating Committee, 1945. http://www.ndl.go.jp/constitution/e/shiryu/01/022_2/022_2tx.html (přístup 20. 2. 2014).
- George Blakeslee, *General Principles Applicable to the Post-War Settlement with Japan* (1943), <http://www.ndl.go.jp/constitution/e/shiryu/01/001shoshi.html> (přístup 13. května 2015).
- Franklin D. Roosevelt, Čankajšek, Winston Churchill, *Cairo Communiqué* (1943), http://www.ndl.go.jp/constitution/e/shiryu/01/002_46shoshi.html (přístup 13. května 2015).
- War Department, *U.S. Initial Post-Surrender Policy for Japan* (1945), <http://www.ndl.go.jp/constitution/e/shiryu/01/022shoshi.html> (přístup 13. května 2015).
- Franklin D. Roosevelt, Čankajšek, Winston Churchill, *The Potsdam Declaration* (1945) <http://afe.easia.columbia.edu/ps/japan/potsdam.pdf> (přístup 13. května 2015).
- Harry S. Truman, *A Message to the People of Japan from President of the United States of America* (1945), <http://www.ndl.go.jp/constitution/e/shiryu/01/008shoshi.html> (přístup 13. května 2015).

Neperiodické zdroje

- Chie Arita, *Control of Speech in Japan and Germany: Censorship under the American Occupation, 1945-1955*, Master diss., Utrecht University, 2006.
- Günter Bischof, Anton Pelinka (eds.), *The Americanization/Westernization of Austria*, New Brunswick/Londýn, Transaction Publishers, 2003.
- Herbert P. Bix, *Hirohito a vznik moderního Japonska*, 1. vyd. v jazyce českém. Praha: BB art, 2002.
- Peter Duus, *The Cambridge history of Japan*, repr. Cambridge: Cambridge University Press, 1997.
- Mary Fulbrook, *Dějiny moderního Německa: od roku 1918 po současnost*. 1. vyd. Praha: Grada, 2010.
- Arnold J. Heidenheimer, *The governments of Germany*, 2nd ed. New York: Crowell, 1966.
- Vít Hloušek. *Konflikt versus konsensus: konfliktní linie, stranické systémy a politické strany v Rakousku 1860-2006*. Brno: Masarykova univerzita. Mezinárodní politologický ústav, 2008.
- Eberhard Jäckel, *Německé století: historická bilance*, 1. vyd. Praha: Argo, 2004.

- Jeff Kingston, *Japan in Transformation, 1945-2010*, Routledge, 2013.
- Helmut M. Müller, Karl-Friedrich Krieger, and Hanna Vollrath, *Dějiny Německa*, 2. dopl. vyd. Praha: Nakladatelství Lidové noviny, 2004.
- Joshua Muravchik, *Exporting Democracy: Fulfilling America's Destiny*, American Enterprise Institute, Washington D. C., 1991.
- Miloslav Novák, *Kancléř Adenauer*, 1. vyd. Praha: IRMA, 1995.
- Rolf Steininger, Günter Bischof, and Michael Gehler. *Austria in the twentieth century*, New Brunswick: Transaction Publishers, 2002.
- Václav Veber, *Dějiny Rakouska*, Praha: Lidové noviny, 2009.
- Edgar Wolfrum, *Zdařilá demokracie: dějiny Spolkové republiky Německo od jejich počátků až po dnešek*, vyd. 1. Brno: Barrister & Principal, 2008.

Periodické zdroje

- Michael Bernhard, "Democratization in Germany: A Reappraisal," *Comparative Politics* 33, no. 4 (2001).
- Hugh Borton, "United States Occupation Policies in Japan since Surrender," *Political Science Quarterly* 62, no. 2 (1947).
- Andrew Buchanan, "Good Morning, Pupil! American Representations of Italianness and the Occupation of Italy, 1943-1945," *Journal of Contemporary History* 43, no. 2 (2008).
- Carvel de Bussy, "Some Aspects of Austro-American Economic Relations following the Two World Wars," *Modern Austrian Literature* 20, no. 3 (1987).
- Robert W. Carden, "Before Bizonia: Britain's Economic Dilemma in Germany, 1945-46," *Journal of Contemporary History* 14, no. 3 (1949).
- Frank King, "Allied Negotiations and the Dismemberment of Germany," *Journal of Contemporary History* 16, No. 3 (1981).
- Lothar Komp, "How Germany financed its postwar reconstruction," *Executive Intelligence Review* 26, no. 26, (1999).
- Theodore McNelly, "American Influence and Japan's No-War Constitution," *Political Science Quarterly* 67, no. 4 (1952).
- Peter H. Merkl, "Executive-Legislative Federalism in West Germany," *The American Political Science Review* 53, no. 3 (1959).
- Richard L. Merritt, "American influences in the Occupation of Germany," *The Annals of the American Academy of Political and Social Science* 428, no. 91 (1976).
- Atsushi Oi, "Rearmament and Japan: Thoughts on a Familiar Bogey," *Asian Survey* 1, no. 7 (1961).
- Harold S. Quigley, "Japan's Constitutions: 1890 and 1947," *The American Political Science Review*, 41, no. 5 (1947).
- Sidney Ulmer, "Local Autonomy in Japan Since the Occupation," *The Journal of Politics* 19, No. 1 (1957).

Online zdroje

- Deutsch-Amerikanisches Zentrum, "James F. Byrnes," <http://www.daz.org/en/JamesFByrnes.html> (přístup 20. 2. 2014).
- David R. Henderson, "German Economic Miracle," Library of Economics and Liberty, <http://www.econlib.org/library/Enc/GermanEconomicMiracle.html> (přístup 13. května 2015).

- Andrea Matles Savada and William Shaw, eds., *South Korea: A Country Study*. (Washington: GPO for the Library of Congress, 1990).
<http://countrystudies.us/south-korea/> (přístup 30. dubna 2015).
- Eric Solsten, ed, *Germany: A Country Study*, Washington: GPO for the Library of Congress, 1995, 124, <http://countrystudies.us/germany/124.htm> (přístup 20.2. 2014).
- Masahiro Takada, "Japan's Economic Miracle: Underlying Factors and Strategies for the Growth," Lehigh University, 1999,
<http://www.lehigh.edu/~rflw1/courses/1999/spring/ir163/Papers/pdf/mat5.pdf> (přístup 13. května 2015).
- Rudolf Klier, "From Control To Market- Austria's Experience In The Post-War Period," *Oesterreichische Nationalbank*,
http://karl.aiginger.wifo.ac.at/fileadmin/files_aiginger/publications/From_Contr ol.PDF (přístup 13. května 2015).